

Partea I

INTRODUCERE ÎN PEDAGOGIE

1. PEDAGOGIA – ȘTIINȚĂ FUNDAMENTALĂ A EDUCAȚIEI

1.1. Obiectul de studiu al pedagogiei

1.2. Sistemul științelor educației

1.3. Relația pedagogiei cu alte științe

1.4. Cercetarea pedagogică

1.1. Obiectul de studiu al pedagogiei

Din punct de vedere etimologic, termenul *pedagogie*, provine din grecescul „paidagogia” care înseamnă „a conduce copilul” (pais, paidos = copil, agoge = a conduce). Semnificația cuvântului era aceea de a conduce copilul, de a-l crește și de a-l forma. Un alt termen grecesc provenit din aceeași rădăcină lingvistică „paidagogos” definea sclavul care avea sarcina de a conduce copilul la școală.

Pornind de la sensul etimologic se observă că termenul de pedagogie a evoluat în timp, astfel încât astăzi definim pedagogia ca fiind știința care are ca obiect de studiu educația.

Educația ca proces social de inițiere a copilului și de modelare a personalității lui a apărut o dată cu societatea umană iar pedagogia ca reflecție sistematică asupra educației a apărut mai târziu.

Pedagogia studiază esența și trăsăturile fenomenului educațional, scopul și sarcinile educației, valoarea și limitele ei, conținutul, principiile, metodele și formele de desfășurare a proceselor educaționale (Cucos, 1998, p. 20).

Statutul de știință al pedagogiei este argumentat prin îndeplinirea următoarelor condiții:

- are un obiect de studiu bine delimitat (fenomenul educațional);
- are metode specifice de cercetare și investigare (observația, experimentul, studiul de caz, testele etc.);
- are legi și principii (care fundamentează știința educației);
- are un sistem conceptual (care cuprinde acțiunile, procesele, fenomenele pe care le studiază);
- are o finalitate precisă (îmbunătățirea calitativă a tuturor activităților implicate în educație).

Statutul pedagogiei de știință a educației scoate în evidență complexitatea obiectului de cercetare al acesteia care este activitatea de formare și dezvoltare permanentă a personalității umane.

Din punct de vedere epistemologic (a teoriei cunoașterii științifice), pedagogia este:

- știință umană (alături de economie, antropologie, geografie, etnologie, istorie, politologie, psihologie, filosofie, care au ca obiect de cercetare activitatea umană);
- știință socială (alături de sociologie, etnologie, antropologie socială, demografie, psihologie socială, care studiază comunitatea umană la nivel macrostructural și microstructural);
- știință a comunicării (alături de filologie, lingvistică, semiologie, care analizează raporturile de informare și de formare realizabile în diverse contexte socioumane) (Cristea, 2000, p. 281).

Și din perspectivă istorică, pedagogia se înscrie în liniile generale de evoluție a științei, parcurgând următoarele etape:

- pedagogia populară; în această etapă experiența educativă de la nivelul comunităților era sintetizată într-un ansamblu de proverbe, informații empirice, reguli care, deși nu erau structurate teoretic, aveau o valoare recunoscută;
- pedagogia filosofică; o lungă perioadă de timp pedagogia s-a bazat pe reflecția și deducția filosofică, sistemele pedagogice fiind incluse în sistemele filosofice s-au purtând amprenta acestora;
- pedagogia experimentală s-a dezvoltat în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, când deducția a fost înlocuită cu metoda experimentală (observarea sistematică a acțiunilor educaționale, urmată de analiza și interpretarea datelor obținute);
- pedagogia științifică bazată pe cercetarea fenomenelor educaționale, cercetare care în ultima perioadă de timp a dobândit tot mai mult un caracter interdisciplinar.

Pe lângă statutul de știință pedagogia a fost considerată și artă. Statutul de artă poate fi atribuit educației și nu pedagogiei. Educația realizată de cele mai talentate și competente cadre didactice poate deveni artă, arta didactică. Educatorul este un artist în momentul în care, desfășurând actul educațional dovedește capacitatea de adaptare a activității educaționale la cele mai diverse situații. Astfel, poate fi argumentată afirmația unor specialiști care consideră că nu se pot oferi soluții sau rețete pedagogice pentru diferite situații. Soluția pedagogică constă în intervenția educativă realizată în concordanță cu contextul educațional respectiv, având ca finalitate rezolvarea situației-problemă.

1.2. Sistemul științelor educației

Pedagogia contemporană, ca și alte științe (chimia, matematica, biologia etc.) cuprinde un ansamblu de ramuri sau științe ale educației. **Sistemul științelor educației** include disciplinele teoretice și practice care studiază activitatea de formare și dezvoltare permanentă a personalității umane, prin strategii și mijloace de cercetare specifice. Pedagogia ca știință fundamentală și specifică educației sintetizează rezultatele obținute în acest domeniu în urma diverselor demersuri realizate.

Au fost elaborate mai multe modele de clasificare a științelor educației. Propunem taxonomia realizată de Sorin Cristea (1996, pp. 203-205):

1) După modul de raportare la obiectul de cercetare (dimensiunea funcțional-structurală a educației) se disting:

1.1. Științe pedagogice fundamentale (studiază domeniile de maximă generalitate ale educației):

- Teoria educației;
- Teoria instruirii/Didactica generală;
- Teoria și metodologia curriculum-ului;
- Teoria și metodologia cercetării pedagogice.

1.2. Științe pedagogice aplicative (studiază domeniile aplicative ale educației):

a). Științe pedagogice aplicative pe domenii de activitate:

- Pedagogia specială: Pedagogia deficiențelor (Defectologia); Pedagogia ocrotirii; Pedagogia aptitudinilor speciale;
- Pedagogia socială: Pedagogia familiei, Pedagogia muncii, Pedagogia mass-mediei;

- Pedagogia artei;
- Pedagogia sportului;
- Pedagogia militară;
- Pedagogia medicală.

b). Științe pedagogice aplicative pe perioade de vârstă:

- Pedagogia antepreșcolară;
- Pedagogia preșcolară;
- Pedagogia școlară;
- Pedagogia învățământului profesional;
- Pedagogia adulților.

c). Științe pedagogice aplicative pe discipline de învățământ (metodica/didactica specialității):

- Metodica predării limbii române/Didactica limbii române;
- Metodica predării matematicii/Didactica matematicii;
- Metodica predării fizicii/Didactica fizicii;
- Metodica predării chimiei/Didactica chimiei;
- Metodica predării biologiei/Didactica biologiei;
- Metodica predării istoriei/Didactica istoriei;
- Metodica predării geografiei/Didactica geografiei;
- Metodica predării educației tehnologice/Didactica educației tehnologice;
- Metodica predării educației fizice/Didactica educației fizice;
- Metodica predării desenului/Didactica desenului;
- Metodica predării muzicii/Didactica muzicii.

2) După metodologia specifică de cercetare a dimensiunii funcțional-structurale a educației, distingem:

- 2.1. Istoria pedagogiei;
- 2.2. Pedagogia comparată;
- 2.3. Pedagogia experimentală;
- 2.4. Pedagogia cibernetică;
- 2.5. Politica educației;
- 2.6. Managementul educației/pedagogic.

3) După interdisciplinaritatea specifică angajată în domeniul cercetării dimensiunii funcțional-structurale a educației:

- 3.1. Pedagogia psihologică (Psihologia educației, Psihopedagogia, Psihologia procesului de învățământ, Psihologia școlară);
- 3.2. Pedagogia sociologică (Sociologia educației, Sociopedagogia);
- 3.3. Pedagogia filosofică (Filosofia educației);
- 3.4. Pedagogia axiologică;
- 3.5. Pedagogia antropologică;
- 3.6. Pedagogia fiziologică;
- 3.7. Pedagogia economică;
- 3.8. Pedagogia politică (politica educației);
- 3.9. Pedagogia informatică/informatizarea educației;
- 3.10. Logica pedagogică/educației.

Utilizarea în contemporaneitate a sintagmei „științele educației” este pe deplin justificată. Cercetările pluri-, inter- și transdisciplinare au condus la apariția și fundamentarea a numeroase ramuri pedagogice, care împreună alcătuiesc sistemul științelor educației.

1.3. Relația pedagogiei cu alte științe

Relația pedagogiei cu alte științe scoate în evidență contribuția pe care diversele științe și-o aduc la înțelegerea fenomenului educațional. Această relație se manifestă pe două planuri complementare. Unul presupune explicarea mai profundă a educației cu ajutorul rezultatelor altor științe. Celălalt plan vizează utilizarea unor instrumente de cercetare specifice altor științe pentru investigația domeniului educațional.

Prezentăm în continuare câteva din relațiile pe care pedagogia le stabilește cu alte științe (Macavei, 1997, pp. 60-68):

- Relația pedagogiei cu biologia. Pedagogia biologică studiază conținutul, principiile și metodele de educație a organismului ca sistem biologic (comportament alimentar, sanitar, sexual, de echilibrare energetică).
- Relația pedagogiei cu ecologia. Pedagogia se raportează la ecologie care este știința ecosistemelor, a interacțiunii om-mediului, prin conținut și finalități. Una dintre direcțiile formării omului este educația ecologică. O problemă a pedagogiei este ecologia relațiilor umane.
- Relația pedagogiei cu psihologia. Psihologia ca știința vieții psihice umane, alături de alte științe psihologice contribuie la fundamentarea psihologică a acțiunii educaționale.
- Relația pedagogiei cu lingvistica. Pedagogia este în relație cu lingvistica care este știința limbii și a legilor ei de dezvoltare, și cu psiholingvistica prin problematica explicării constituirii și educării limbajului, a însușirii limbajului științific, tehnic, artistic, prin problematica corectării defectelor de vorbire (logopedia).
- Relația pedagogiei cu medicina. Cu medicina care este știința conservării și restabilirii sănătății oamenilor, pedagogia se interferează prin teoria și practica de terapie medicală ca act de relație medic-pacient și prin teoria și practica de terapie educațională în cazul deficiențelor senzoriale, motorii, psihice, comportamentale.
- Relația pedagogiei cu sociologia. Cu sociologia care studiază procesele și fenomenele sociale, a legilor, a relațiilor interumane și a instituțiilor, pedagogia stabilește raporturi de interferență prin metode și prin obiectul de studiu.
- Relația pedagogiei cu viitorologia. Cu viitorologia definită ca știința explorării viitorului, pedagogia se intersectează întrucât previziunea modificărilor sociale implică și aspectul educațional.
- Relația pedagogiei cu politologia. Cu politologia, știința politicii, a organizării politice a societății, a puterii politice, pedagogia se întâlnește atât în plan teoretic cât și în cel practic. Educația politică este o dimensiune a personalității omului modern. Pedagogia selectează conținutul, stabilește metodele și formele corespunzătoare de realizare a educației politice.
- Relația pedagogiei cu dreptul. Cu dreptul, știința reglementării relațiilor juridice dintre oameni, dintre oameni și instituții, dintre state, pedagogia se interferează sub aspectul teoriei și practicii de organizare a învățământului și educației pe baze

juridice, legislația învățământului fiind în concordanță cu sistemul juridic al societății și cu legislația internațională care reglementează dreptul la educație.

- Relația pedagogiei cu etica. Cu etica, disciplină filosofică care studiază teoria și practica moralei, normele, legile și valorile morale, pedagogia se interferează în primul rând prin teoria și practica educației morale.
- Relația pedagogiei cu estetica. De estetică, disciplina filosofică care studiază esența, legitățile, categoriile fenomenului estetic natural, social, al artei, atitudinile de reflectare, contemplare, valorizare și creare a fenomenului estetic, pedagogia are nevoie pentru a fundamenta conținutul și modalitățile de realizare a educației estetice.
- Relația pedagogiei cu antropologia. Antropologia este disciplina care studiază omul ca organism și comportament în contextul social, economic, cultural. Pedagogia se află în relații în special prin subdisciplinele: antropologia culturală, antropologia educațională.
- Relația pedagogiei cu istoria. Cu istoria pedagogia se află în relație pentru că studiul fenomenelor istorice se corelează constant cu analize de ordin cultural, educațional. Istoria pedagogiei include istoria ideilor, teoriilor și practicilor educaționale.
- Relația pedagogiei cu religia. De la religie, pedagogia preia reperele dobândirii unei vieți spirituale derivate din legătura mistică dintre om și autoritatea transcendentă prin cunoștințe, trăiri și practici religioase.
- Relația pedagogiei cu filosofia. Din filosofie, pedagogia a preluat reflecțiile asupra instruirii și educației.
- Relația pedagogiei cu logica. Pedagogia se folosește de logica pură sau formală, de logica întrebărilor, de logica deontică.
- Relația pedagogiei cu semiotica. Pedagogia asimilează accepțiunile conceptelor de sens și semnificație, proces comunicativ, modelare, algoritm/algoritmizare.
- Relația pedagogiei cu matematica. Pedagogia își argumentează rezultatele cantitative ale cercetării științifice prin metodele statistico-matematice.
- Relația pedagogiei cu informatica. Relația pedagogiei cu informatica permite alcătuirea unor programe de învățământ de înaltă eficiență, poate asigura diferențierea și individualizarea instruirii (instruirea asistată de calculator-IAC).
- Relația pedagogiei cu cibernetica. Procesul de învățământ este un sistem cibernetic-deschis, dinamic, informațional, autoreglabil iar perfecționarea lui depinde de calitatea intrărilor (input), de starea sistemului, de reglarea ieșirilor (output).
- Relația pedagogiei cu tehnica. Învățământul școlar, medical, militar beneficiază de folosirea tehnologiei în procesul de instruire și educație.

Putem afirma că granițele dintre diferite științe au devenit tot mai elastice datorită faptului că aceeași realitate este obiect de studiu pentru mai multe domenii și datorită interdependențelor care se stabilesc între diferite ramuri ale științei.

1.4. Cercetarea pedagogică

O disciplină sau un domeniu de activitate dobândește statutul de știință dacă îndeplinește următoarele condiții: are un domeniu de cercetare propriu, utilizează metode corespunzătoare de cercetare și investigare, emite legi și principii de funcționare specifice

domeniului, are un sistem conceptual și o finalitate precisă. Pedagogia îndeplinește toate aceste condiții, astfel încât se poate vorbi de cercetarea științifică în pedagogie, eliminând incertitudinile care s-au exprimat în legătură cu statutul de știință al acesteia.

Cercetarea pedagogică este o formă a cercetării științifice având ca scop explicarea, optimizarea, ameliorarea și inovarea în domeniul educației, adică îmbunătățirea calitativă a sistemului și a procesului de învățământ. Cercetarea pedagogică reprezintă un tip special de cercetare științifică care valorifică metode generale adaptate și particularizate la domeniul educațional.

Obiectul propriu al cercetării pedagogice este fenomenul educațional caracterizat prin complexitate, multidimensionalitate și determinări multifactoriale: biopsihice, economice, politice, culturale etc.

Din perspectivă postmodernă cercetarea pedagogică reprezintă o activitate de conducere managerială a sistemului și procesului de învățământ proiectată și realizată în mod special pentru reglarea și autoreglarea acțiunii educaționale (Cristea, 2000, p. 38).

Principalele caracteristici ale cercetării pedagogice sunt (Bocoș, 2003):

- caracterul ameliorativ; prin cercetarea pedagogică se urmărește optimizarea și eficientizarea activităților instructiv-educative, inovarea modalităților de proiectare, organizare și desfășurare a proceselor educaționale;
- caracterul prospectiv; vizează formarea și dezvoltarea personalității în perspectiva cerințelor dezvoltării sociale, a exigențelor societății;
- poate avea caracter pluridisciplinar, interdisciplinar sau transdisciplinar; presupune abordarea unor aspecte, fapte, fenomene pedagogice din perspectivă pluridisciplinară, interdisciplinară sau transdisciplinară;
- poate avea aspecte specifice rezultate din derularea etapelor de desfășurare, din aplicarea metodelor de investigare;
- poate fi realizată de cercetători științifici, de cadre didactice implicate la diferite niveluri ale sistemului de învățământ.

Cercetarea pedagogică îndeplinește un ansamblu de funcții: constatativă, descriptiv-analitică, explicativă, praxiologică, predictivă, sistematizatoare, referențial-informațională, ameliorativă.

Tipuri de cercetare pedagogică

Diversitatea problemelor abordate, a scopurilor urmărite, a metodelor utilizate au condus la apariția mai multor criterii de clasificare a cercetărilor pedagogice (Ionescu, Bocoș, 2001, pp. 323-326).

În funcție de natura problematicii abordate se disting:

- cercetările teoretico-fundamentale, care au un caracter pronunțat teoretic și abordează probleme generale, fără aplicabilitate practică;
- cercetările practic-aplicative, care abordează o problematică mai restrânsă, de cele mai multe ori din domeniul didacticii, cu o aplicabilitate practică imediată.

În funcție de criteriul metodologic se delimitează:

- cercetările observaționale, care au un caracter descriptiv și oferă informații despre legăturile care se stabilesc între anumite variabile ale activității educaționale;
- cercetările experimentale, care presupun provocarea intenționată a unor fenomene educaționale și se finalizează cu descoperirea unor relații cauzale și legități caracteristice activității educaționale.

În funcție de scopul propus pot fi:

- cercetări constatative, ce își propun identificarea unor legături existente între anumite variabile ale activității educaționale;
- cercetări ameliorative, ce își propun modificarea anumitor variabile ale activității educaționale în vederea ameliorării și optimizării acesteia;
- de dezvoltare, ce urmăresc difuzarea cercetărilor aplicative și adaptarea lor în diferite contexte educaționale;
- orientate, ce își propun să pornească de la o anumită situație dată spre un obiectiv general.

În funcție de numărul de agenți antrenați se disting:

- cercetări individuale;
- cercetări în grupuri mici;
- colective.

În funcție de direcția de abordare sunt:

- cercetări longitudinale, care presupun abordări în plan istoric, diacronic;
- cercetări transversale, care presupun abordări în plan sincron.

În ultima perioadă în domeniul științelor educației și nu numai, s-a impus tot mai mult un model de cercetare, considerat de specialiști ca fiind foarte eficient. Este vorba de așa numita cercetare-acțiune. Aceasta presupune desfășurarea unei cercetări în cadrul activității desfășurate de către practicienii implicați în proces, finalizată cu intervenții pentru ameliorarea sau îmbunătățirea calitativă a activității didactice.

În cadrul acestui tip de cercetare pot fi monitorizate propriile practici educaționale urmărindu-se dezvoltarea continuă a motivației pe care o au cei implicați pentru anumite acțiuni.

Cercetarea-acțiune reprezintă o strategie eficientă de perfecționare a cadrelor didactice, de promovare a unor relații de colaborare în plan profesional cu alți colegi sau specialiști în domeniu.

Principalele caracteristici ale cercetării-acțiune sunt (Bocoș, 2003, pp. 20-21):

- este participativă—în realizarea acesteia sunt implicate cadre didactice care profesază și cunosc direct situațiile existente în sistem;
- este autoevaluativă—îi permite cercetătorului să-și cunoască propriile practici educative și ulterior să și le amelioreze;
- este evaluată—schimbările survenite sunt evaluate continuu iar finalitatea este îmbunătățirea în sistem;
- este situațională—permite constatarea unor disfuncționalități și contribuie la rezolvarea acestora în contextul respectiv;
- este flexibilă și conduce la schimbări calitative;
- direcționează cercetătorul în realizarea modificărilor optime și sugerează strategii de acțiune viitoare;
- poate conduce la constituirea unor echipe de lucru, munca în echipă dovedindu-se mult mai eficientă.

Desfășurarea unei cercetări-acțiune presupune parcurgerea a două mari stadii: stadiul de diagnosticare, în care sunt identificate și analizate problemele și stadiul terapeutic, în care ipotezele sunt testate în cadrul unui experiment dirijat.

De asemenea, proiectarea, organizarea și desfășurarea unei cercetări-acțiune presupune parcurgerea următoarelor etape (Bocoș, 2003, pp. 21-22):

- sesizarea, identificarea și formularea operațională a unei probleme corespunzătoare unei situații educaționale;
- elaborarea prin cooperare a unui proiect de cercetare;
- informarea asupra problemei;
- revizuirea proiectului elaborat;
- aplicarea proiectului;
- colectarea datelor, clasificarea și analiza lor;
- interpretarea datelor și evaluarea activității.

Cercetările–acțiune ca și cercetările practic-aplicative utilizează metode științifice însă, în mod mai liber și oarecum specific, adică se focalizează pe o problemă anume dintr-un anumit context educațional. Scopul acestor cercetări este de a obține o cunoaștere direcționată pe o anumită situație.

Etapele cercetării pedagogice

Organizarea și desfășurarea unei cercetări pedagogice presupune parcurgerea unor etape și subetape specifice într-o anumită succesiune (Ionescu, Bocoș, 2001, pp.327-328):

1. Delimitarea problemei de cercetat:
 - 1.1. identificarea problemei de cercetat;
 - 1.2. formularea clară a problemei;
 - 1.3. documentarea asupra problemei de cercetat.
2. Proiectarea activității de cercetare:
 - 2.1. stabilirea obiectivelor cercetării;
 - 2.2. formularea ipotezei (ipotezelor) cercetării;
 - 2.3. elaborarea unui proiect al cercetării.
3. Desfășurarea cercetării pedagogice;
4. Analiza, prelucrarea și interpretarea datelor obținute;
5. Elaborarea concluziilor cercetării;
6. Valorificarea cercetării;
7. Introducerea și difuzarea noului în practica educativă.

Fiecare dintre aceste etape presupun desfășurarea unor acțiuni specifice, pe care le vom defini și analiza în continuare.

1. Delimitarea problemei de cercetat cuprinde următoarele subetape: identificarea problemei de cercetat, formularea clară a problemei, documentarea asupra problemei de cercetat.

Referitor la identificarea problemei de cercetat, menționăm faptul că toate componentele fenomenului educațional pot constitui probleme asupra cărora specialiștii în științele educației și cadrele didactice pot să desfășoare cercetări și investigații. Acestea pot apărea spontan din observația directă a faptelor și a fenomenelor sau pot fi formulate intenționat, ca urmare a specializării în acest domeniu. Problemele alese pentru investigație trebuie să fie de actualitate, să fie semnificative, să fie originale, să aibă o fundamentare teoretică solidă, să contribuie la dezvoltarea teoriei și practicii educaționale.

Problemele de cercetat trebuie să fie bine formulate și precise, să constituie incertitudini ale realității educaționale iar prin rezolvarea lor să producă schimbări calitative în domeniu. Astfel, problemele trebuie să fie exprimate în termeni clari, preciși, să nu se bazeze pe preluarea unor elemente aparținând altor cercetări.

Documentarea asupra problemei de cercetat constă în studierea bibliografiei corespunzătoare temei. Se recomandă selectivitatea lucrărilor de referință, astfel încât să fie parcurse lucrările cele mai relevante și valoroase.

2. Proiectarea activității de cercetare presupune: stabilirea obiectivelor cercetării, formularea ipotezei (ipotezelor) cercetării, elaborarea unui proiect al cercetării.

În etapa stabilirii obiectivelor cercetării, investigatorul trebuie să formuleze în mod foarte clar, operațional obiectivele cercetării sau ceea ce își propune să realizeze. Obiectivele se subordonează finalității generale a cercetării pedagogice, adică identificării unor modalități de perfecționare a teoriei și practicii educaționale.

După stabilirea obiectivelor cercetării se trece la formularea ipotezei (ipotezelor). Ipoteza reprezintă o supoziție, o idee provizorie în legătură cu modul de soluționare a problemei cercetate. Ipoteza conține un enunț referitor la o posibilă relație cauzală între variabilele independente și cele dependente. În multe cercetări se formulează o ipoteză generală din care derivă unele ipoteze secundare. Valoarea de adevăr a acestora urmează să fie verificată în cadrul investigațiilor.

O altă subetapă din cadrul proiectării activității de cercetare o constituie elaborarea unui proiect al cercetării. Acesta reprezintă un instrument de lucru scris care orientează și direcționează întreaga cercetare pedagogică. Componentele principale ale acestuia sunt:

- prezentarea problemei cercetate: definire, delimitări terminologice, operaționalizarea alegerii temei, scopurile urmărite;
- sintetizarea stadiului cercetării problemei, a aspectelor rezolvate și a celor care nu au fost rezolvate, anticiparea contribuțiilor originale ale cercetătorului;
- prezentarea obiectivelor cercetării;
- prezentarea ipotezei de bază și a ipotezelor secundare;
- descrierea metodologiei cercetării: locul de desfășurare, perioada, eșantionul de conținut, eșantioanele de subiecți și caracterizarea acestora, variabilele independente, adică modificările care vor fi introduse în derularea fenomenelor și variabilele dependente, adică efectele pe care le produc modificările aduse, metodele utilizate, resurse umane și materiale implicate, instrumente de culegere a datelor, metodele de prelucrare a datelor cercetării;
- stabilirea modalităților de valorificare a cercetării.

3. Desfășurarea cercetării pedagogice constă în aplicarea în practică a etapelor și subetapelor prevăzute în proiectul cercetării, în vederea testării ipotezelor formulate. Cu ajutorul diferitelor metode de cercetare: observația, experimentul, ancheta, interviul, cercetarea documentelor școlare, se înregistrează date semnificative referitoare la variabilele independente, variabilele dependente, condițiile de desfășurare, obstacolele apărute, rezultatele școlare, comportamentele subiecților, opiniile acestora.

4. Analiza, prelucrarea și interpretarea datelor obținute. În urma aplicării diferitelor metode de cercetare datele obținute se prezintă adeseori sub formă cantitativă, ceea ce înseamnă că pot fi prelucrate statistic. În cercetările pedagogice se recurge la condensarea datelor în: tabele, grafice, diagrame, se calculează procentaje, indici statistici (media, mediana, modulul, amplitudinea, abaterea medie, dispersia, abaterea standard), se utilizează aparatul statistico-matematic (testele z, t etc.) pentru a stabili dacă diferențele dintre grupurile experimentale și cele de control sunt statistic semnificative, se realizează inferențe statistice.

5. Elaboararea concluziilor cercetării se bazează pe analiza, prelucrarea și interpretarea datelor cercetării. Se stabilesc concluziile finale prin raportare permanentă la fiecare din obiectivele și ipotezele cercetării. Concluziile desprinse în urma investigațiilor sunt însoțite de comentarii critice ale cercetătorului, de analizele, reflecțiile și evaluările proprii, de completări, propuneri și sugestii.

6. Valorificarea cercetării presupune ca activitatea desfășurată de cercetător poate fi valorificată și popularizată în mai multe forme, cum ar fi: elaborarea de rapoarte ale cercetării, referate, comunicări științifice, studii sau articole în reviste de specialitate, lucrări metodico-științifice pentru obținerea gradului didactic I, teze de doctorat, cărți.

7. Introducerea, diseminarea noului în practica educativă se realizează cu scopul optimizării activității educaționale în general, ceea ce implică popularizarea rezultatelor pozitive ale cercetărilor pedagogice pentru a putea fi preluate de practicieni și introduse în practica educativă curentă, ajungându-se astfel la generalizarea lor.

Metode și tehnici de cercetare în științele educației

Desfășurarea unei cercetări pedagogice implică utilizarea unui ansamblu de metode, procedee și tehnici de cercetare. Metoda reprezintă modalitatea principală de descoperire a adevărului, procedeul reprezintă un detaliu particular al metodei iar tehnicile sunt formele concrete pe care le îmbracă metoda. În cercetarea pedagogică se utilizează metode și procedee din sfera metodologiei generale, care sunt folosite de majoritatea științelor, ca de exemplu observația și experimentul și metode și procedee aparținând sferei metodologiei particulare, proprii domeniului educației, ca de exemplu metoda cercetării documentelor școlare și metoda cercetării produselor activității elevilor. În ceea ce privește utilizarea metodelor în cercetarea pedagogică, trebuie să menționăm faptul că de obicei acestea nu se utilizează izolat ci integrate în sisteme metodologice, în cadrul cărora acestea interacționează și se completează unele pe altele.

Metoda observației presupune urmărirea intenționată și sistematică a fenomenelor specifice educației, fără nici o intervenție din partea cercetătorului, în scopul explicării, înțelegerii și ameliorării lor. După natura observației, aceasta poate fi:

- spontană - cercetarea nu este orientată de scopuri precise;
- indusă, creată deliberat - cercetarea are la bază un anumit scop, obiective clare, o ipoteză, un protocol de observație cu indicatori de observație bine delimitați.

Cerințele pe care trebuie să le îndeplinească o observație științifică sunt (Bocoș, 2003, pp. 75-76): precizarea scopurilor și obiectivelor observației; asigurarea condițiilor de desfășurarea naturală a fenomenului educațional studiat; înregistrarea și descrierea cât mai detaliată a datelor; consemnarea promptă, imediată atât a faptelor pedagogice derulate cât și a datelor observației; urmărirea aceluiași fenomen în ipostaze, condiții și împrejurări diferite; finalizarea observării cu explicarea fenomenelor educaționale, formularea de concluzii, aprecieri și propuneri.

Principalul instrument utilizat în aplicarea acestei metode este protocolul de observație. În practica didactică se utilizează diverse tipuri de protocoale de observație, care au anumite structuri ce permit clasificarea și consemnarea datelor observației. Multe aspecte din practica educațională pot fi supuse observației, ca de exemplu: activitatea de predare a cadrului didactic, activitatea de învățare a elevului, activitatea de evaluare, relaționarea elevilor în cadrul orei.

Metoda observației prezintă avantajul că se poate efectua în orice moment al activității profesorului cu elevii, fără a solicita condiții speciale de cercetare. Una din

limitele acestei metode constă în faptul că prin intermediul ei sunt surprinse consecințele, efectele și nu cauzele care generează anumite fenomene.

Experimentul psihopedagogic este o metodă de cercetare prin provocarea unor fenomene psihice și educaționale, în condiții bine determinate cu scopul de a găsi sau verifica o ipoteză. Experimentul psihopedagogic presupune intervenția cercetătorului, modificarea intenționată a condițiilor de apariție și desfășurare a fenomenelor educaționale, în vederea studierii lor, identificării și evaluării factorilor care le influențează. Prin această metodă se urmărește testarea unor ipoteze prin măsurarea și analiza efectelor unei variabile independente asupra variabilei dependente. De exemplu, într-un experiment psihopedagogic se presupune că o comunicare eficientă a părinților cu adolescenții (variabila independentă) conduce la eliminarea formelor de devianță școlară (variabila dependentă).

Variabila independentă se referă la schimbările sau modificările introduse de cercetător în desfășurarea fenomenelor educaționale, iar variabila dependentă se referă la efectele constatate în urma introducerii variabilei independente.

Etapile parcurse în desfășurarea unui experiment psihopedagogic sunt:

- etapa preexperimentală, constatativă; se stabilește nivelul existent în momentul inițierii experimentului, se măsoară nivelul variabilei dependente pe ambele grupuri: experimental și de control. Este important ca în această fază cele două grupuri să fie cât mai apropiate sub aspectul variabilei urmărite, pentru a le putea considera comparabile;
- etapa experimentală; se introduce la grupul experimental variabila independentă, în timp ce la grupele de control se lucrează la fel ca înainte;
- etapa postexperimentală; constă în măsurarea variabilei dependente în ambele grupuri, folosindu-se probe similare, se compară datele de start cu cele finale și se stabilește relevanța diferențelor obținute, ceea ce conduce la confirmarea sau infirmarea ipotezei cercetării;
- etapa de retest; stabilește la un interval de timp, soliditatea, durabilitatea efectelor produse prin experiment.

Reușita experimentului depinde atât de valoarea ipotezei cât și de calitatea montajului experimental. Aceasta implică, fie utilizarea unui singur grup de subiecți (eșantioane unice), fie a mai multor grupe de subiecți (eșantioane paralele). În cazul eșantioanelor paralele se delimitează grupul experimental (la care se introduce variabila independentă și se urmărește variabila dependentă) și grupul de control (la care se urmărește variabila dependentă fără a se introduce variabila independentă).

Metoda anchetei presupune culegerea de opinii, atitudini, motivații, interese, comportamente, aspirații de la o masă mare de subiecți în legătură cu anumite fenomene educaționale. Instrumentul utilizat în desfășurarea anchetei este chestionarul. Acesta constă într-un set de întrebări, orale sau scrise, structurate într-o anumită succesiune, pe baza unor considerente logice și psihologice.

În funcție de calea de comunicare distingem: ancheta orală sau directă (subiecții răspund oral la întrebările care le sunt citite din chestionare) și ancheta scrisă sau indirectă (subiecții răspund în scris la întrebări).

Etapile parcurse în realizarea unei anchete sunt: precizarea clară a temei și a obiectivelor urmărite, stabilirea eșantionului de subiecți, elaborarea instrumentelor de

investigație, realizarea anchetei pe teren, analiza și prelucrarea cantitativă și calitativă a datelor culese.

Chestionarul cuprinde două părți: o parte introductivă în care se motivează necesitatea aplicării chestionarului, se fac recomandări referitoare la modul de completare al chestionarului și întrebările propriu-zise. Reușita unei anchete depinde în mare măsură de calitatea chestionarului. În realizarea acestuia trebuie să se țină seama de următoarele aspecte: delimitarea clară a problemei de cercetat, operaționalizarea conceptelor cu care se lucrează, adecvarea întrebărilor la tema și ipoteza cercetării, formularea lor în mod clar și accesibil subiecților.

În funcție de conținut întrebările pot fi:

- factuale (vizează evenimentele petrecute în viața celor chestionați, însușirile, caracteristicile acestora, elemente de comportament etc.);
- de opinie (vizează părerile, atitudinile, motivațiile celor chestionați);
- de cunoștințe (urmăresc evaluarea nivelului de cultură, a preocupărilor intelectuale ale subiecților);

După forma de înregistrare a răspunsurilor, întrebările sunt:

- deschise (subiecții construiesc răspunsurile în varianta proprie);
- închise (din mai multe variante posibile subiecții o aleg pe cea corespunzătoare);
- mixte/semideschise/semiînchise (subiectului i se cere atât încercuirea unuia din codurile atașate variantelor de răspuns cât și explicitarea situației neexplicitate).

Chestionarul trebuie să cuprindă întrebări relevante pentru tema propusă spre cercetare, formulate clar și corect.

Interviul este o metodă de cercetare prin care se urmărește obținerea de informații de la subiecții investigați prin adresarea unor întrebări și primirea răspunsurilor. Aplicarea interviului necesită o pregătire specială atât pentru cercetător cât și pentru interlocutor. Eficiența acestei metode este condiționată de mai multe cerințe: asigurarea unei atmosfere de încredere, care să invite la declarații sincere din partea celor intervievați, asigurarea discreției și anonimatului în legătură cu răspunsurile date, utilizarea unui limbaj accesibil, evitarea atitudinii autoritare, ironice a cercetătorului, flexibilitatea în comportament pentru a angaja interviuatul într-o discuție liberă și sinceră. Prezentăm în continuare o taxonomie a interviurilor (Bocoș, 2003, pp. 103-104):

După genul convorbirii sunt: interviuri față în față și interviuri prin telefon.

După numărul de subiecți intervievați sunt: interviuri individuale și interviuri de grup.

După gradul de libertate în formularea întrebărilor de către cercetător se disting: interviuri structurate (presupun aplicarea unui chestionar standardizat, în cadrul unei anchete directe); interviuri semistructurate/ghidate (se realizează prin intermediul unui ghid de interviu care este un plan orientativ al celui care conduce convorbirea) și interviuri nestructurate/informale/nondirective/de profunzime (presupun desfășurarea de discuții libere, spontane cu subiecții intervievați);

După modul de alcătuire distingem: interviuri special organizate de cercetător și cu grupuri spontane și informale.

Metoda cercetării produselor activității constă în analiza materialelor realizate de elevi: lucrări scrise, teze, referate, portofolii, albume etc., în cadrul activității din școală sau în afara ei. Aceste produse sunt obiectivări ale demersurilor și rezultatelor elevilor și reflectă calitatea procesului instructiv-educativ, nivelul de pregătire al elevilor, dar și

aspecte legate de personalitatea acestora. Datele obținute sunt de regulă corelate cu informațiile culese în urma aplicării altor metode de cercetare.

Metoda cercetării documentelor școlare permite colectarea de date referitoare la activitatea cadrelor didactice și a elevilor și analiza acestora. Pot fi studiate: materiale care reflectă activitatea cadrelor didactice (planificări calendaristice, proiectarea unităților de învățare, proiecte de activități didactice, fișe de caracterizare psihopedagogică ale elevilor, teste de cunoștințe, referate etc.), documente școlare oficiale (planuri de învățământ, regulamente, cataloage, rapoarte, orare etc.), sau documente de arhivă (monografii, rapoarte de cercetare etc.). Analiza acestor materiale conduce la obținerea de informații privind modul de gândire, competențele, aptitudinile, imaginația celor implicați în actul educațional.

Studiul de caz este atât o metodă didactică cât și o metodă de cercetare. Ca metodă de cercetare studiul de caz este utilizat frecvent și presupune investigarea și colectarea unor date referitoare la anumiți subiecți, analiza și soluționarea lor prin formularea unor concluzii și predicții.

Principalele etape care se parcurg în desfășurarea unui studiu de caz sunt:

- alegerea cazului;
- documentarea asupra cazului;
- analiza și interpretarea datelor;
- aplicarea modalităților de intervenție;
- formularea concluziilor referitoare la cazul studiat.

Metoda testelor se utilizează atât în evaluarea didactică cât și în cercetările pedagogice. Ca instrument de cercetare testul este alcătuit dintr-un ansamblu de itemi care vizează acumulările la nivel informativ și formativ ale elevilor, respectiv identificarea prezenței sau absenței unor cunoștințe, capacități, competențe, comportamente și strategii.

Itemul este o întrebare, o probă, o problemă, o temă sau o unitate de conținut care reprezintă o componentă a testului.

După conținutul lor testele pot fi: psihologice; pedagogice; sociometrice.

După numărul de subiecți distingem teste: individuale; de grup; colective; combinate.

Metoda comparativă este frecvent utilizată în cercetarea pedagogică. Ansamblul transformărilor, schimbărilor și inovațiilor aplicate în cadrul derulării reformei reprezintă rezultatul comparării sistemelor și proceselor de învățământ din diverse țări.

Foarte multe componente ale fenomenului educațional intră sub incidența comparației: finalitățile educației, curriculum-ul național, structura sistemului național de educație, modul de finanțare a educației naționale, formarea formatorilor, gradul de democratizare, descentralizare și autonomie etc.

Tehnicile sociometrice sunt instrumente utilizate cu scopul investigării relațiilor dintre membrii unui grup. Dintre acestea, mai des utilizate sunt testul sociometria și matricea sociometrică.

Testul sociometric este un instrument de cercetare care cuprinde întrebări care îi solicită pe elevi să-și exprime preferințele, respingerile față de membrii grupului din care fac parte.

Matricea sociometrică reprezintă un instrument de cercetare care constă într-un tabel cu două intrări care reflectă datele testului sociometric.

Sociograma presupune prezentarea grafică a rezultatelor obținute în urma aplicării testului sociometric.

Metodele de cercetare pedagogică utilizate eficient permit obținerea unor rezultate care pot fi cuantificate în creșterea calității procesului instructiv-educativ, întrucât cercetarea conduce și la inovare. Între cercetare și inovare se stabilește o relație reciprocă: ele se potențează una pe alta. Din cercetare derivă în mod frecvent modele ale fenomenului educativ care se traduc în practici inovatoare. La rândul lor, aceste practici contribuie la modificarea perspectivelor din care cercetătorii analizează, explică și înțeleg procesele și structurile pedagogice. Activitatea de cercetare trebuie să favorizeze reflecții asupra practicii ca mijloc de luare a deciziilor curriculare. Această reflecție și revizuire continuă a procesului de predare-învățare aduce în prim plan necesitatea ca profesorii să devină cercetători în clasele lor.

Prin urmare, cercetarea pedagogică îndeplinește funcții variate. Funcția sa prioritară constă în contribuția ei la dezvoltarea conceptelor, ideilor fundamentale care vor îmbunătăți percepția asupra fenomenelor educative, permițând astfel un aport indirect la desfășurarea unui învățământ calitativ superior. Cercetarea permite dezvoltarea unor modele ale activității educative, adoptarea unor strategii didactice, elaborarea unor materiale didactice, care reprezintă un suport pentru reînnoirea efectivă și concretă a învățământului. Cercetarea permite evaluarea efectelor proceselor de reorganizare, restructurare și inovare din sistemul de învățământ, aprecierea programelor și a școlilor, facilitând astfel luarea deciziilor.

Pornind de la considerentul că cercetarea este un mijloc și o soluție de inovare, este necesar ca activitatea de cercetare a cadrelor didactice să fie stimulată permanent. În acest sens trebuie promovate: formarea de echipe de cercetători dintre profesori de diferite niveluri, identificarea modalităților de sprijinire a profesorilor care, interesați și pregătiți pentru cercetare pedagogică, au nevoie de resurse mai centrate pe domeniul lor de activitate didactică.

2. EDUCAȚIA

2.1. Delimitări conceptuale

2.2. Acțiunea educațională

2.3. Formele și funcțiile educației

2.4. Dreptul la educație

2.5. Educația și problematica lumii contemporane

2.6. Educația permanentă

2.1. Delimitări conceptuale

Educația constituie obiectul de studiu al pedagogiei. Etimologia cuvântului „educație” este de origine latină și are următoarele sensuri: *educatio*-creștere, hrănire, formare; *educō-educare*-a crește, a hrăni, a forma, a instrui; *educō-educere*- a scoate din, a ridica, a înălța.

Educația cuprinde ansamblul influențelor, acțiunilor, activităților desfășurate pentru formarea, dezvoltarea, modelarea personalității umane, pentru integrarea sa optimă în societate. Educația reprezintă activitatea socială complexă constituită din ansamblul acțiunilor conștiente, sistematice și organizate, desfășurate cu scopul formării și dezvoltării personalității umane în concordanță cu nivelul de dezvoltare al societății.

Educația este în strânsă interdependență cu celelalte sectoare sociale, contribuind la dezvoltarea acestora. Dacă educația de bază, inițială a unei persoane este temeinică și eficientă aceasta conduce cu siguranță la autoeducația continuă a acelei persoane. Pentru a surprinde mai bine semnificațiile conceptului de educație prezentăm în continuare câteva definiții date acesteia:

Educația este definită de Gaston Mialaret ca fiind: o activitate organizată instituțional conform unor finalități pedagogice; un produs al activității, determinabil și adaptabil la cerințele societății; un proces, angajat între mai multe ființe umane, aflate în diferite relații de comunicare și de „modificare reciprocă” (Mialaret, apud Cristea, 2000, p.108).

Educația este activitatea de disciplinare, cultivare, civilizare și moralizare a omului, iar scopul educației este de a dezvolta în individ toată perfecțiunea de care este susceptibil (Kant, apud Cucuș, 1998, p.26).

Educația este acțiunea de formare a individului pentru el însuși, dezvoltându-i-se o multitudine de interese (Herbart, apud Cucuș, 1998, p.26).

2.2. Acțiunea educațională

Acțiunea educațională reprezintă un subsistem al activității pedagogice, care scoate în evidență relațiile complexe care se stabilesc între agenții educaționali, precum și efectele apărute în urma intervențiilor acestora. Prezentăm în continuare un model al acțiunii educaționale.

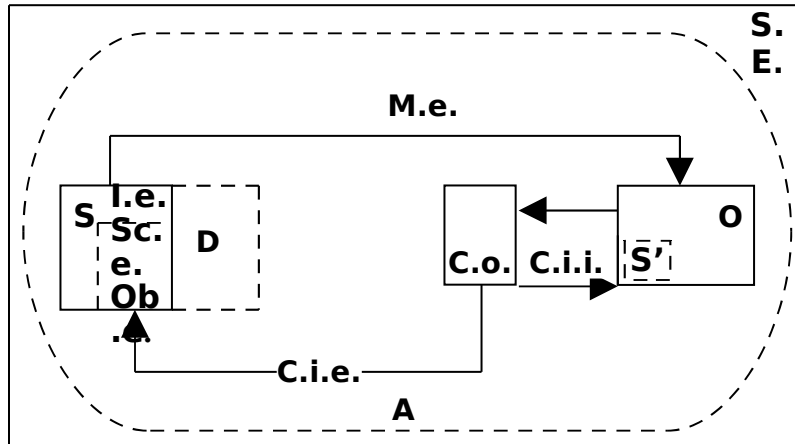

Figura 2.1. Structura acțiunii educaționale (Nicola, 2000, p. 29)

S - reprezintă subiectul acțiunii educaționale sau „educatorul”. Acesta poate fi individual sau colectiv: părinții, bunicii, educatoarea, învățătoarea, cadrele didactice, alte persoane.

O - reprezintă obiectul acțiunii educaționale sau „educatul”. Și acesta poate fi, individual sau colectiv: copilul, preșcolarul, elevul, studentul, adultul aflat în diferite situații educaționale.

S' - este subiectivitatea obiectului educației și exprimă totalitatea caracteristicilor acestuia. Scoate în evidență dimensiunea subiectivă a existenței obiectului.

C.o. - este comportamentul obiectivat al obiectului și cuprinde totalitatea reacțiilor acestuia apărute în urma exercitării influențelor educative.

I.e., Sc.e., Ob.e. - reprezintă finalitățile acțiunii educaționale, care imprimă acestuia un sens teleologic. Prin raportare la I.e. (idealul educațional), Sc.e. (scopurile educaționale) și Ob.e. (obiectivele educaționale), subiectul își orientează acțiunea educațională.

D - este dispozitivul pedagogic ce cuprinde metodele, procedeele, mijloacele pedagogice utilizate de subiect în acțiunea educațională.

M.e. - sunt mesajele educaționale adică conținutul comunicării care se realizează între subiect și obiect, care servesc la conducerea de către subiect a procesului de formare și dezvoltare a obiectului. Comunicarea pedagogică poate fi considerată o comunicare totală cuprinzând comunicarea verbală, nonverbală și paraverbală.

A - este ambianța educațională și cuprinde ansamblul stărilor afective ale subiectului și obiectului, care influențează acțiunea educațională.

C.i.e. - reprezintă conexiunea inversă externă care oferă subiectului informații în legătură cu efectele acțiunii exercitate asupra obiectului, a modalității și a nivelului la care au fost asimilate mesajele transmise, pentru ca pe baza lor să-și regleze în continuare strategia pe care o va întreprinde.

C.i.i. - reprezintă conexiunea inversă internă, adică circuitul care se stabilește între obiect și comportamentul său, având rol de autocontrol și autodirijare a propriei formări și dezvoltări.

S.E. – situația educațională vizează determinarea social-obiectivă a acțiunii educaționale (condiții materiale și spirituale specifice unei etape concrete din dezvoltarea societății).

Fiecare din componentele sistemului acțiunii educaționale se află în relație reciprocă cu celelalte și cu sistemul în ansamblul său. Prin intermediul acestor relații sistemul se reglează și se autoreglează continuu.

2.3. Formele și funcțiile educației

Formele educației

Influențele educative acționează permanent asupra fiecărei persoane. În funcție de caracterul acestora: sistematizat, organizat, spontan, putem clasifica formele educației în: educație formală, nonformală și informală. Formele educației reprezintă modalitățile în care se realizează acțiunea educațională.

Educația formală se realizează în cadrul instituțiilor specializate (grădinițe, școli, universități, centre de perfecționare etc.), cu scopul formării și dezvoltării personalității umane în plan intelectual, moral, estetic, fizic și tehnologic, pe baza unor documente oficiale (planuri de învățământ, programe școlare, manuale școlare, cursuri etc.).

„Educația formală valorifică activitatea de educație/instruire organizată în cadrul sistemului de învățământ sub îndrumarea unor cadre didactice specializate” (Cristea, 2000, pp. 112-113).

Educația nonformală reprezintă ansamblul acțiunilor instructiv-educative realizate într-un cadru instituționalizat extrașcolar. Educația nonformală include: activități situate în afara clasei (cercuri pe discipline de învățământ, cercuri interdisciplinare, cercuri tematice-transdisciplinare; ansambluri sportive, artistice, culturale; întreceri, competiții, concursuri, olimpiade școlare) și activități situate în afara școlii (activități perișcolare: excursii, vizite, tabere, cluburi, universități populare, vizionări de spectacole, expoziții, mediatecă, videotecă, discotecă, instruire asistată de calculator etc. și activități parașcolare: cursuri de perfecționare, reciclare-cu programe speciale de educație permanentă).

Participarea la activitățile educative nonformale este la libera alegere a elevilor. Ei pot participa în funcție de dorința de a-și petrece timpul liber la diverse activități desfășurate la cluburile copiilor, în tabere școlare etc.

Educația informală cuprinde ansamblul influențelor cu efecte educative pedagogice exercitate în mod spontan și continuu asupra personalității umane. Aceste influențe care se răsfrâng asupra individului în practica de toate zilele, la nivelul familiei, localității, grupurilor sociale, comunității și al mass-mediei, acționează neintenționat și adeseori sunt infuzate inconștient în gândirea și comportamentele indivizilor. Considerăm că educația corespunzătoare din familie reprezintă baza dezvoltării ulterioare a fiecărui individ. Climatul familial adecvat, modelele de comportament ale părinților, regimul vieții în familie în general sunt determinante pentru copilul în formare.

Funcțiile educației

Funcțiile educației derivă din implicațiile psihosociale ale activității de formare și dezvoltare a personalității umane și din finalitățile pedagogice stabilite la nivelul macrosistemului educațional, într-o anumită perioadă de dezvoltare a societății.

Funcția centrală a educației este aceea de formare și dezvoltare permanentă a personalității individului cu scopul integrării sociale optime. Realizarea acestei funcții centrale a educației implică promovarea funcțiilor principale, care asigură integrarea individului în domeniile esențiale ale vieții sociale.

Prezentăm cele mai importante funcții ale educației (Cristea, 2000, pp.160-164):

- Funcția politică a educației vizează formarea și dezvoltarea personalității umane în cadrul procesului complex de integrare socială a acesteia, proiectat și realizat prin intermediul însușirii și al aplicării normelor și valorilor de organizare a comunităților umane. Această funcție urmărește pregătirea individului pentru integrarea sa activă
- Funcția economică a educației vizează formarea și dezvoltarea personalității umane în cadrul procesului de producție, ca principala forță de muncă. Această funcție urmărește valorificarea potențialului bio-psiho-social al personalității în vederea integrării sale într-o activitate productivă.
- Funcția culturală a educației vizează formarea și dezvoltarea personalității umane în cadrul procesului de selectare, transmitere și asimilare a valorilor spirituale. Această funcție devine implicit funcție axiologică a educației prin activitatea de valorizare a experienței umane obiectivată în valori spirituale și materiale.

Din funcțiile principale se desprind și unele funcții derivate cum sunt:

- funcția de propagandă;
- funcția de protecție socială;
- funcția de specializare profesională;
- funcția de asistență socioeconomică;
- funcția de informare;
- funcția de culturalizare în masă.

Ioan Nicola (2000, pp. 27- 28), menționează următoarele funcții ale educației: funcția de selectare și de transmitere a valorilor de la societate la individ; funcția de dezvoltare conștientă a potențialului biopsihic al omului; funcția de pregătire a omului pentru integrarea activă în viața socială.

Analiza funcțiilor educației scoate în evidență complexitatea și importanța acesteia. Într-o societate democratică educația trebuie să fie în centrul vieții sociale, deoarece educația reprezintă un factor de progres și echilibru socio-cultural.

2.4. Dreptul la educație

Dreptul la educație este unul dintre drepturile fundamentale ale omului, alături de dreptul la viață, la muncă, la cultură, la libertate, la vot etc. Principalele documente de drept internațional și național care stipulează dreptul la educație sunt: Declarația universală a Drepturilor Omului, Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale, Declarația drepturilor copilului, Constituția României, Legea Învățământului.

Declarația universală a Drepturilor Omului, adoptată și proclamată de Adunarea generală a Organizației Națiunilor Unite prin Rezoluția 217 (III) din 10 decembrie 1948, prevede prin Articolul 26, dreptul la educație:

„1. Orice persoană are dreptul la educație. Educația trebuie să fie gratuită, cel puțin în ce privește învățământul elementar și de bază. Învățământul elementar este obligatoriu. Învățământul tehnic și profesional trebuie să fie accesibil tuturor; accesul la studii superioare trebuie să fie deschis tuturor pe baza deplinei egalități, în funcție de merit.

2. Educația trebuie să urmărească dezvoltarea deplină a personalității umane și întărirea respectului pentru drepturile omului și pentru libertățile fundamentale. Ea trebuie să stimuleze înțelegerea, toleranța și prietenia între toate popoarele și între grupurile rasiale sau religioase, precum și dezvoltarea activității Organizației Națiunilor Unite pentru menținerea păcii.

3. Părinții au, cu prioritate, dreptul să aleagă felul educației care urmează să fie dată copiilor lor.”

Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale, adoptat și deschis spre semnare de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite la 16 decembrie 1966 prin Rezoluția 2200A (XXI). Intrat în vigoare la 3 ianuarie 1976, conform dispozițiilor art.27. (România a ratificat Pactul la 9 decembrie 1974), cuprinde Articolele 13 și 14 care prevăd dreptul la educație:

Articolul 13:

„1. Statele părți la prezentul Pact recunosc dreptul pe care îl are orice persoană la educație. Ele sunt de acord că educația trebuie să urmărească deplina dezvoltare a personalității umane și a simțului demnității sale și să întărească respectarea drepturilor omului și libertăților fundamentale. Pe lângă aceasta, ele sunt de acord ca prin educație orice persoană trebuie să devină capabilă de a juca un rol util într-o societate liberă, că educația trebuie să favorizeze înțelegerea, toleranța și prietenia între toate națiunile și toate grupurile rasiale, etnice sau religioase și să încurajeze dezvoltarea activităților Națiunilor Unite pentru menținerea păcii.

2. Statele părți la prezentul Pact recunosc că în vederea asigurării deplinei exercitări a acestui drept:

a) învățământul primar trebuie să fie obligatoriu și accesibil tuturor în mod gratuit;

b) învățământul secundar, sub diferitele sale forme, inclusiv învățământul secundar tehnic și profesional, trebuie să fie generalizat și să devină accesibil tuturor prin toate mijloacele potrivite și în special prin instaurarea în mod progresiv a gratuității lui;

c) învățământul superior trebuie să devină accesibil tuturor în deplină egalitate, în funcție de capacitatea fiecăruia, prin toate mijloacele potrivite și în special prin introducerea treptată a gratuității;

d) educația de bază trebuie încurajată sau intensificată cât mai mult posibil, pentru persoanele care nu au primit-o până la capăt;

e) trebuie să se urmărească activ dezvoltarea unei rețele școlare la toate nivelurile, să se stabilească un sistem adecvat de burse și să se amelioreze în mod activ condițiile materiale ale personalului didactic.

3. Statele părți la prezentul pact se angajează să respecte libertatea părinților și, atunci când e cazul, a tutorilor legali, de a alege pentru copiii lor instituții de învățământ altele decât cele ale autorităților publice, dar conforme cu normele minimale pe care le

poate prescrie sau aproba statul în materie de educație și de a asigura educația religioasă și morală a copiilor lor în conformitate cu propriile convingeri.”

Articolul 14:

„Orice stat parte la prezentul Pact care în momentul în care devine parte nu a putut încă asigura în teritoriul său metropolitan sau în teritoriile aflate sub jurisdicția sa, obligativitatea și gratuitatea învățământului primar, se angajează să stabilească și să adopte, într-un termen de doi ani, un plan detaliat de măsuri necesare pentru a realiza treptat, într-un număr rezonabil de ani, fixat prin acest plan, deplina aplicare a principiului învățământului primar obligatoriu și gratuit pentru toți.”

Declarația drepturilor copilului, proclamată de Adunarea generală a Organizației Națiunilor Unite la 20 noiembrie 1959 (rezoluția 1386 (XIV)) prevede: „Copilul are dreptul de a primi o educație, care va fi gratuită și obligatorie, cel puțin în stadiile elementare. Educația primită va promova cultura sa generală și îi va da putința să-și dezvolte, în condiții egale, aptitudinile, judecata individuală și simțul răspunderii morale și sociale și să devină un membru util societății.”

Constituția României, Articolul 32:

„1. Dreptul la învățătură este asigurat prin învățământul general obligatoriu, prin învățământul liceal și cel profesional, prin învățământul superior, precum și prin alte forme de instrucție și de perfecționare.

2. Învățământul de toate gradele se desfășoară în limba română. În condițiile legii, învățământul se poate desfășura și într-o limbă de circulație internațională.

3. Dreptul persoanelor aparținând minorităților naționale de a învăța limba lor maternă și dreptul de a putea fi instruite în această limbă sunt garantate; modalitățile de exercitare a acestor drepturi se stabilesc prin lege.

4. Învățământul de stat este gratuit, potrivit legii.

5. Instituțiile de învățământ, inclusiv cele particulare, se înființează și își desfășoară activitatea în condițiile legii.

6. Autonomia universitară este garantată.

7. Statul asigură libertatea învățământului religios, potrivit cerințelor specifice fiecărui cult. În școlile de stat învățământul religios este organizat și garantat prin lege.”

Legea Învățământului, adoptată în 24 iulie 1995 și modificată în 1999, cuprinde Articolul 5 care prevede dreptul la educație: „Cetățenii României au drepturi egale de acces la toate nivelurile și formele de învățământ, indiferent de condiția socială și materială, de sex, rasă, naționalitate, apartenență politică sau religioasă.”

2.5. Educația și problematica lumii contemporane

Societatea actuală se caracterizează prin schimbări continue în toate planurile: social, economic, politic, cultural. Toate acestea au condus la unele schimbări și în planul educațional. Educația, ca fenomen social fundamental, trebuie să răspundă continuu, prin structură, obiective și conținut, schimbărilor, exigențelor și problemelor societății. Este adevărat că, prin analiza comparativă, se pot identifica uneori, diferențe mari atât între societăți, cât și între sistemele de învățământ din anumite state, la un moment dat.

Rezolvarea problemelor și a diferențelor existente în plan educațional se poate realiza prin abordarea globală a acestora și prin găsirea celor mai eficiente mijloace care

trebuie utilizate pentru depășirea lor. În acest sens Clubul de la Roma înființat în 1968 și condus de Aurelio Peccei a introdus conceptul de „problematika lumii contemporane”.

Acest concept scoate în evidență caracteristicile societății de azi și necesitatea găsirii unor soluții la problemele cu care se confruntă omenirea. Pentru prevenirea și rezolvarea unor probleme ca poluarea, conflictele dintre națiuni, creșterea demografică, maladii grave etc., se impune cu siguranță implicarea specialiștilor din diverse domenii.

Specialiștii din domeniul educației, în urma analizei problemelor existente, au propus implementarea „noilor educații” sau a unor conținuturi noi ca:

- educația relativă la mediu;
- educația pentru bună înțelegere și pace;
- educația pentru participare și democrație;
- educația în materie de populație;
- educația pentru o nouă ordine internațională;
- educația pentru comunicare și pentru mass-media;
- educația pentru schimbare și dezvoltare;
- educația nutrițională;
- educația casnică modernă.

Implementarea „noilor educații” presupune elaborarea și aplicarea unor strategii pedagogice speciale:

- Strategia infuzională care presupune cuprinderea conținuturilor și metodologiei specifice noilor educații în aria unor discipline școlare diferite și a unor dimensiuni ale educației diferite. De exemplu, problemele educației pentru comunicare și mass-media sunt abordate simultan la limba și literatura română și străină, psihologie, pedagogie, sociologie etc., dar și la nivelul mai multor dimensiuni ale educației (intelectuală, morală, estetică și tehnologică).
- Strategia modulară/disciplinară presupune includerea unui „modul” din noile educații în cadrul unor discipline de studiu integrate la nivelul unor trepte școlare dar și la nivelul unor dimensiuni ale educației. De exemplu, „educația ecologică” este abordată ca „modul” în cadrul biologiei, în învățământul liceal, cu obiective specifice dimensiunii educației intelectuale.
- Strategia disciplinară presupune constituirea unei discipline școlare distincte pe baza conținutului specific unui tip din noile educații. De exemplu, educația nutrițională apare ca disciplină de învățământ integrată în planul de învățământ, cu obiective și metodologie precizate în programa școlară.
- Strategia transdisciplinară presupune abordarea „noilor educații” la nivelul unor sinteze științifice propuse de echipe de profesori. De exemplu, problemele legate de educația pentru schimbare și dezvoltare sunt abordate de o echipă formată din profesori de economie, filosofie, sociologie, psihologie, pedagogie, biologie, geografie etc., în cadrul unor lecții de sinteză, seminarii, conferințe, dezbateri.

Deși s-au propus diverse strategii de implementare a noilor educații, soluția rezolvării problemelor actuale existente în lume trebuie să vină din mai multe direcții: socială, politică, economică etc. Educația singură nu va putea face față valurilor de probleme și de situații complexe care vor apărea tot mai des, decât prin acțiuni convergente cu alte sectoare ale societății.

2.6. Educația permanentă

Conceptul de **educație permanentă** a fost lansat de *Comitetul pentru educația adulților* din Anglia în 1919. Ideea educației permanente a apărut în sistemul educației adulților, deoarece reprezenta o modalitate de completare a instruirii realizată la vârsta copilăriei și adolescenței.

Importanța care se acordă astăzi educației permanente se datorează transformărilor social-economice profunde petrecute în lume, revoluției tehnico-științifice, care au condus la creșterea volumului de cunoștințe și informații.

Principalele argumente care susțin necesitatea educației permanente sunt:

- instruirea și educația nu se pot limita la anii școlarității ci trebuie extinse pe durata întregii vieți;
- educația este un fenomen care modelează multiplu și profund personalitatea fiecărui individ;
- educația facilitează adaptarea socială, profesională și culturală continuă a indivizilor.

Educația permanentă presupune integrarea într-un sistem unic a educației copiilor, tineretului și adulților. O astfel de viziune integrativă determină modificări de substanță în organizarea educației școlare și a educației adulților. La nivelul educației școlare se va urmări: echilibrarea raportului dintre latura informativă și cea formativă a procesului de învățământ, dezvoltarea creativității elevilor, formarea și dezvoltarea aptitudinilor de sociabilitate, a idealurilor umaniste și a comportamentelor sociale pozitive. La nivelul educației adulților se va urmări: crearea formelor, metodelor și mijloacelor capabile să contribuie la adaptarea optimă a indivizilor la condițiile existente, înzestrarea adulților cu instrumentele intelectuale și afective, dezvoltarea aptitudinilor, talentelor, creativității și personalității în ansamblu, dezvoltarea capacităților de autoeducație și autodidaxie.

Educația permanentă reprezintă un concept pedagogic fundamental care înglobează toate formele educației (formală, nonformală, informală), dimensiunile educației (intelectuală, morală, estetică, fizică, tehnologică etc.) și stadiile educației (copiilor, tinerilor și adulților).

Realizarea educației permanente presupune trecerea de la heteroeducație (educația prin alții) la autoeducație. Educația (prin alții) dezvoltă condițiile esențiale (atitudini, motivații, capacități, deprinderi, cunoștințe, tehnici de muncă intelectuală) pentru apariția autoeducației, care este o activitate desfășurată conștient, sistematic cu scopul realizării depline a propriei personalități.

Autoeducația este o consecință a educației permanente și se formează treptat, de-a lungul școlarității, prin însușirea de către elevi a tehnicilor de muncă intelectuală, care le permit dobândirea de noi cunoștințe, competențe prin efort propriu.

Obiectivele educației permanente vizează: dezvoltarea capacității de înțelegere a necesității învățării continue, dobândirea tehnicilor de muncă intelectuală, dezvoltarea capacității de adaptare la schimbările care au loc în toate domeniile de activitate, formarea și dezvoltarea deprinderilor de autoinstruire și autoperfecționare.

Realizarea acestor obiective presupune acțiuni convergente ale factorilor educației permanente (școală, familie, mass-media, asociații cultural-educative, instituții cultural-artistice, fundații etc.), eforturi de armonizare a formelor de instruire (sistematice sau ocazionale, colective sau individuale), precum și un sistem educațional global, coerent,

care să asigure continuitatea între educația școlară și cea a adulților, între educație și autoeducație.

Strategiile de implementare a educației permanente trebuie să aibă în vedere următoarele aspecte (Jinga, Istrate, 2001, pp.175-176):

- realizarea unui studiu de diagnoză care să le ofere factorilor decizionali o radiografie cât mai clară a sistemului de educație permanentă din țara noastră, realizată în ansamblu și pe domenii (familie, școală, instituții cultural-artistice, mass-media, organizații profesionale) și evidențierea avantajelor și limitelor;
- realizarea unui studiu comparat între sistemul de învățământ românesc și principalele sisteme similare din Europa și din lume, la care să se adauge orientările și tendințele semnalate de organisme specializate în acest domeniu;
- realizarea unui studiu de prognoză elaborat pe baza realităților societății românești și a evoluției ei probabile în perspectiva următoarelor decenii;
- reprojectarea sistemului de învățământ, a finalităților de ansamblu și ale diferitelor tipuri de școli și cicluri de învățământ, reprojectarea conținuturilor, a formelor și metodelor de instruire și educare;
- reprojectarea sistemului instituțional al educației permanente, a relațiilor dintre subsistemele acestuia.

Educația permanentă este un concept specific educației contemporane care vizează întreaga viață a individului și cuprinderea tuturor indivizilor și colectivităților umane.

3. EDUCABILITATEA

3.1. Conceptul de educabilitate

3.2. Factorii dezvoltării personalității

3.3. Puterea educației

3.4. Relația ereditate – mediu – educație

3.1. Conceptul de educabilitate

Educabilitatea este un concept pedagogic fundamental care definește relația de interacțiune existentă între trei factori fundamentali: ereditatea, mediul și educația. Educabilitatea reprezintă o caracteristică fundamentală a ființei umane care desemnează capacitatea acesteia de formare, dezvoltare, modelare continuă.

Educabilitatea se manifestă în relația educator-educat. Educatorul vine în această relație cu competențe general umane (echilibru biopsihic, însușiri de personalitate, experiență de cunoaștere și de viață, disponibilitate de a relaționa) și cu competențe profesionale (cultură generală, cultură de specialitate) și didactice (tact pedagogic, stil de predare). Educatul vine în relație cu competențe general umane (echilibru biopsihic, capacități de cunoaștere, de raportare afectivă și volitivă), cu o experiență de cunoaștere în curs de constituire, cu o receptivitate nativă și dobândită pentru cunoaștere, cu motivații interne și externe, cu disponibilitate de a comunica și de a răspunde solicitărilor, cu capacitatea de a recepționa, prelucra și integra experiența transmisă, cu particularități de sănătate fizică și mentală.

Educabilitatea este un ansamblu de șanse de a fi eficient ca educator și de a profita de relația educațională cu cel educat, în sensul stimulării dezvoltării personalității acestuia. O serie de condiții ca: acceptarea reciprocă, compatibilitatea psihologică, tipul de autoritate pe care o impune educatorul, capacitățile individuale ale educatului favorizează succesul în educație.

3.2. Factorii dezvoltării personalității

Abordarea conceptului de educabilitate presupune identificarea și analiza factorilor care contribuie la formarea și dezvoltarea personalității.

Ereditatea definește o trăsătură biologică proprie organismelor vii și reprezintă fenomenul transmiterii informației genetice de la ascendenți la descendenți. Ereditatea este însușirea fundamentală a materiei vii de a transmite de la o generație la alta mesajele de specificitate (ale speciei, ale grupului, ale individului) sub forma codului genetic.

Patrimoniul ereditar al fiecărui individ rezultă din combinarea unităților genetice maternel și patern. Posibilitățile de combinare a celor două categorii de unități genetice sunt practic infinite. Transmiterea informațiilor genetice se face prin intermediul cromozomilor, genelor și acizilor nucleici: A.D.N. (acidul dezoxiribonucleic) și A.R.N. (acidul ribonucleic), moleculele acestor acizi conținând într-o formă codificată, informația genetică. Organismele se diferențiază între ele prin genotip și fenotip. Genotipul este totalitatea informației genetice aflată în stare latentă, înainte de intervenția factorilor externi. Fenotipul reprezintă totalitatea caracteristicilor dobândite ca rezultat al interacțiunii genotipului cu mediul. Ereditatea reprezintă ansamblul predispozițiilor cu valoare polivalentă ce condiționează formele de reacție, nu caracterele indivizilor. Prin ereditate se transmit:

- însușiri general umane (apartenența la specia umană, conformația somatică, structura internă, tipul de sistem nervos, predispoziții pentru boli, însușiri ale analizatorilor etc.);
- însușiri particulare, ce se transmit în interiorul unei linii de descendenți (grupa sanguină, culoarea pielii, a ochilor, a părului, amprente digitale, trăsături fizice particulare);

Deși cercetările privind ereditatea umană au o istorie relativ scurtă, câteva aspecte se impun a fi subliniate:

- moștenirea ereditară apare ca un complex de predispoziții și potențialități, nu ca o transmitere la descendenți a trăsăturilor ascendenților;
- diversitatea psihologică umană are cu siguranță și o rădăcină ereditară (constituție, biotip, baze comportamentale etc.), dar nu se reduce la acestea;
- ceea ce ține de ereditate se poate manifesta în diverse etape de vârstă sau poate rămâne în stare de latență pe tot parcursul vieții, în absența unui factor activator;
- ereditatea conferă unicitatea biologică ca premisă a unicității psihologice;
- prin programul proceselor de creștere și maturizare, ereditatea creează premisele unor momente de optimă intervenție din partea mediului educativ, în perioadele sensibile. Anticiparea sau pierderea acestor perioade se poate dovedi inefficientă (de exemplu achiziția limbajului, a mersului, a operațiilor gândirii);
- aceeași trăsătură psihică poate fi la persoane diferite rodul unor factori diferiți, la unele persoane predominând ereditatea, iar la altele mediul sau educația fiind decisive pentru formarea acelei trăsături.

Zestrea ereditară este o premisă necesară, dar nu și suficientă pentru dezvoltarea personalității individului. Caracterul polivalent al eredității se exprimă prin faptul că se pot forma trăsături diferite ale indivizilor, pe un fond ereditar asemănător, datorită intervenției factorilor de mediu și educație. Astfel, ereditatea nu predetermină în mod fatal anumite însușiri ale personalității umane. Rolul eredității în dezvoltarea individului este de premisă naturală. Această premisă, cu acțiune probabilistă, poate oferi individului o șansă (un avantaj) sau o neșansă (o tară). Prima poate fi ulterior valorificată sau nu, iar a doua, în funcție de gravitate, poate fi compensată în diverse grade.

Toate fenomenele psihice sunt rezultatul interferenței factorilor ereditari cu influențele de mediu, ponderea celor două categorii de factori cunoscând o dinamică variabilă de la un fenomen la altul și de la un moment la altul. Structura psihologică a

personalității este rezultatul transformării structurii biologice sub influența educației, a vieții sociale și culturale.

Mediul reprezintă ansamblul condițiilor fizice (naturale și artificiale) și socio-umane ce intervin în dezvoltarea personalității unui individ, totalitatea elementelor cu care individul interacționează, direct sau indirect, pe parcursul existenței sale.

Condițiile fizice naturale sunt cele geografice: climă, sol, vegetație, faună, relief, care determină modul de viață și confortul material al indivizilor, influențând sănătatea, alimentația, ritmul creșterii și al maturizării fizice.

Condițiile de mediu artificiale sunt cele oferite de domeniul economic (instituții, administrație, mijloace de muncă, de transport, de comunicare), de domeniul politic (conducerea comunităților umane) și de domeniul cultural (instituții de învățământ, de cultură științifică, tehnică, artistică, instituții religioase).

Condițiile socio-umane se referă la ansamblul, structura și calitatea relațiilor interumane constituite la nivelul grupurilor. Mediul social își exercită acțiunea pe două planuri fundamentale: asigură păstrarea tuturor achizițiilor istoriei umane, oferind astfel posibilitatea fiecărei generații de a prelua experiența umană în forma ei ultimă, concentrată și perfecționată, scutind-o de repetări și reluări succesive ale unor tipuri de activități; aceste produse ale culturii concentrează în ele și capacitățile psihice care le-au generat, facilitând astfel transmiterea lor de la o generație la alta. Dacă în lumea animală noile achiziții se fixează în tiparul ereditar, în cazul omului ele se fixează în rezultatele muncii sale, iar transmiterea se realizează prin intermediul mediului social.

Caracteristic pentru specia umană este deci faptul că achizițiile sale se fixează nu numai în modificări organice, ci și în fenomene de cultură. Mediul social este cel care păstrează aceste fenomene și reprezintă o potențialitate virtuală pentru dezvoltarea tinerei generații. De aceea o înțelegere adecvată a rolului mediului rezultă numai din raportarea la celălalt factor, ereditatea. Mediul declanșează și actualizează predispozițiile ereditare și se consideră că rolul mediului este mai pregnant în ceea ce este individual și personal, în structura personalității unui individ, iar ceea ce este tipic depinde mai mult de ereditate.

Principalele medii educaționale sunt: familia, școala, biserica, instituțiile culturale, mass-media, instituțiile extrașcolare.

Familia reprezintă primul mediu educațional, natural care exercită o influență puternică asupra copilului. Familia are menirea de a-l introduce pe copil în cadrul valoric al grupului de referință, de a-i forma primele conduite necesare în integrarea sa ulterioară. Climatul familial constă în ambianța materială, spirituală și morală în care se formează și se dezvoltă copiii. Un climat familial favorabil va influența pozitiv evoluția personalității copilului.

Mediul familial carențial sau absența acestuia au efecte deosebit de grave și de lungă durată asupra copilului. Majoritatea copiilor crescuți într-un astfel de mediu sunt expuși mai multor riscuri, între care: lipsa de afectivitate maternă, care conduce la un complex de particularități specifice, denumit de specialiști avitaminoza afectivă, întâzieri și lacune în însușirea limbajului verbal, stimularea insuficientă a acțiunii de explorare a mediului înconjurător etc. (Lăcuș, Mara, Crișan, Moldovan, 2004).

Școala este un mediu educațional deosebit de important. Educația din școală se realizează în forme diverse, predominantă fiind activitatea comună. Conținuturile ce se transmit sistematic și continuu sunt selectate după criteriile psihopedagogice, iar în

desfășurarea activităților educative se respectă principiile didactice. Cadrele didactice care conduc activitățile didactice dețin pe lângă pregătirea de specialitate și o pregătire psihopedagogică. Rolul acestora constă, atât în informarea, cât și în formarea elevilor. În școală elevii asimilează un volum de cunoștințe, își formează priceperi și deprinderi, își dezvoltă capacitățile cognitive și metacognitive.

Biserica, prin intermediul preotului, exercită asupra copilului în formare un ansamblu de influențe educative. Acestea se realizează la început difuz, nesistematic, cu ocazia ceremoniilor religioase, prin intermediul unor activități specifice: spovedanie, catehizare, activități caritabile etc. Forma principală de educație religioasă o reprezintă participarea la ceremoniile religioase, biserica exercitând și educație socială, civică, morală etc.

Instituțiile culturale sunt medii prielnice de formare și informare a indivizilor. Diversele activități desfășurate în case de cultură, muzee, teatre, biblioteci etc. reprezintă modalități de formare a tinerilor, de educație a adulților, de prețecere a timpului liber.

Mass-media cuprinzând o gamă largă de mijloace: ziare, reviste, radiou, televiziune, internet, reprezintă un alt factor educațional care vine să amplifice, să continue sau să diversifice experiențele de cunoaștere și de trăire ale indivizilor. Se impune o selecție riguroasă a mijloacelor de informare în masă, deoarece nu întotdeauna mesajele distribuite sunt educative.

Instituțiile extrașcolare contribuie și ele la formarea și informarea indivizilor. Activitățile desfășurate în cluburi, palate ale copiilor, asociații ale copiilor și tinerilor etc., în conformitate cu interesele, aptitudinile copiilor contribuie la formarea conștiinței și conduitei proactive, prosociale, culturale.

Educația poate fi definită ca activitate specializată, specific umană, care mijlocește și diversifică raportul dintre om și mediul său, favorizând dezvoltarea omului prin intermediul societății și a societății prin intermediul omului. Din această perspectivă, educația este liantul dintre potențialitatea de dezvoltare (ereditară) a individului și oferta de oportunități oferite de mediu.

Evident dependentă de ceilalți factori și fără a avea puteri nelimitate (pentru că nu poate compensa o ereditate profund defavorabilă și nici nu poate schimba condițiile unui mediu total dizarmonic), educația acționează programat, conștient, organizat în sensul dezvoltării individului.

3.3. Puterea educației

Încrederea în șanse și în rezultatele educației se exprimă prin optimismul sau scepticismul pedagogic, acestea manifestându-se la nivel de concepție, de atitudine, de stare de spirit. De-a lungul timpului, diverși teoreticieni și practicieni ai educației s-au situat pe pozițiile optimismului sau ale scepticismului pedagogic, în funcție de contextul social istoric în care au trăit și în funcție de nevoia de a stimula dezvoltarea sistemului educativ în atmosfera spirituală a epocii respective.

Adeptii ai **optimismului pedagogic**, deci încrezători în puterea nelimitată a educației, au fost:

- Umaniștii Renașterii: Vittorino da Feltre, Francois Rabelais, Michel de Montaigne, Erasmus din Rotterdam, potrivit cărora idealul educației era „uomo universale”;

- Socialiștii utopici: Thomas Morus, Tommaso Campanella, în viziunea cărora educația trebuie să fie egală pentru toți, în conformitate cu natura iar instruirea sistematică, în toate domeniile: literelor, științelor, artelor;
- Jan Amos Comenius sublinia necesitatea educației pentru toți oamenii, educația fiind calea pentru bunăstarea umanității iar omul devenind Om numai prin educație (erudiție, moralitate, pietate);
- John Locke, care afirmase despre educație că este cea care determină deosebirile dintre oameni, nouă zecimi din oamenii pe care îi cunoaștem sunt buni sau răi, utili sau inutili, datorită educației pe care au primit-o;
- Jean Jacques Rousseau, potrivit căruia omul este bun de la natură, dar societatea îl viciază, de aceea copilul trebuie scos din societate, din mediul urban și educat la țară, în conformitate cu natura;
- Johann Heinrich Pestalozzi afirma că educația îl pregătește pe om pentru o viață plină de demnitate, de dragoste pentru oameni, dragoste pentru mamă în primul rând.

Scepticismul/pesimismul pedagogic se explică parțial din punct de vedere social și istoric, datorită conflictelor sociale, războaielor, perioadelor de refacere de după dezastre naturale și sociale, care au generat stări puternice de tensiuni și dezamăgiri, influențând și modul de gândire asupra perspectivelor vieții, a speranțelor omului și asupra educației lui.

Adepii acestor teorii au susținut:

- Predestinarea biologică - genetică a omului și imposibilitatea influențării din exterior a formării și dezvoltării sale (o parte din aceste teorii constituie baza modului de organizare și desfășurare a educației segregate a persoanelor cu dizabilități, precum și a educației elitelor);
- Neotomiștii susțin că procesul cunoașterii se realizează prin rațiune și revelație, grația divină fiind factorul de dezvoltare a ființei umane, de aceea educația are un rol extrem de limitat;
- Personalistii susțin că omul are dreptul să trăiască într-un univers marcat de iubire și de caritate, deschis spre divinitate, acestea fiind cele mai importante elemente pentru devenirea individului;
- Martin Heidegger susținea că ființa umană nu există efectiv, ci devine ceea ce trebuie să fie, iar educația îl pregătește pe om pentru o viață inautentică, cotidiană (cu obligații și griji) și atunci omul are sentimentul aruncării în lume, al absurdului, al neantului, trăiește frica de moarte, disperarea că s-a pierdut de sine;
- Jean Paul Sartre susține că esența omului este libertatea de a alege, omul este condamnat să fie liber, își alege libertatea, esența, iar în aceasta constă măreția, disperarea, neliniștea lui.

Toate aceste teorii îi reproșează educației nivelarea existențelor prin influențe uniformizante în societate, în școală, care duc la înstrăinarea individului de sine.

3.4. Relația ereditate – mediu – educație

Sintetizând acțiunea factorilor dezvoltării personalității, putem afirma că ereditatea reprezintă condiția biologică primară datorită predispozițiilor cu valoare polivalentă, mediul reprezintă ansamblul condițiilor fizice și socio-umane care favorizează sau defavorizează evoluția personalității, iar educația este acțiunea conștientă de stimulare și dirijare a procesului de formare a personalității.

Se consideră că în cadrul acestor factori educația deține rolul conducător, datorită specificului acțiunii sale ce se manifestă nu numai direct, ci și indirect, prin intermediul celorlalți factori.

Educația are rolul conducător întrucât: activează și dirijează potențialul genetic, atenuază sau estompează efectele lui negative; creează și valorifică un mediu propice pentru educație și autoeducație, contracarând influențele negative pe care le exercită uneori mediul.

4. DIMENSIUNILE EDUCAȚIEI

4.1. Educația intelectuală

4.2. Educația morală

4.3. Educația estetică

4.4. Educația fizică

4.5. Educația tehnologică

4.6. Educația profesională

Educația reprezintă un fenomen complex de formare și dezvoltare continuă a personalității individului în concordanță cu cerințele societății respective. Acțiunea educațională este orientată spre toate componentele personalității individului: intelectuală, morală, estetică, fizică, tehnologică, profesională etc. O dată cu evoluția societății apar noi domenii de activitate iar din perspectivă educațională se așteaptă răspunsuri pertinente pentru întâmpinarea acestora. Astfel, au apărut noi dimensiuni ale educației religioasă, ecologică, demografică, sexuală etc. Prezentăm în continuare esența, obiectivele, conținuturile și modalitățile de realizarea a dimensiunilor tradiționale ale educației.

4.1. Educația intelectuală

Educația intelectuală este dimensiunea educației care contribuie la formarea și dezvoltarea personalității individului, prin acțiunea de modelare a intelectului uman (prin intermediul valorilor selectate, prelucrate și transmise sub formă de cunoștințe, priceperi sau deprinderi). Obiectivele educației intelectuale vizează formarea și informarea intelectuală. Deci, acestea pot fi grupate în:

- obiective informative (asimilarea cunoștințelor științifice, umaniste fundamentale; formarea deprinderilor și a strategiilor intelectuale, cultivarea atitudinilor intelectuale superioare; integrarea cunoștințelor, deprinderilor, strategiilor și atitudinilor intelectuale dobândite într-o concepție științifică generală);

- obiective formative (dezvoltarea capacităților cognitive: spirit de observație, gândire operațională, memorie, logică, inteligență generală, dezvoltarea motivației învățării, dezvoltarea creativității).

Informarea intelectuală constă în transmiterea și asimilarea valorilor științifice și umaniste. Referitor la informarea intelectuală, din punct de vedere pedagogic se ridică trei întrebări: „ce”, „cât” și „cum” se transmite?

Se transmit acele cunoștințe care facilitează formarea integral-vocațională și creativă a personalității prin asigurarea unui echilibru între cunoștințele realiste, umaniste, teoretice, practice, de cultură generală, de specialitate.

Cunoștințele care se transmit trebuie selectate pentru ca informarea intelectuală să fie în concordanță cu cerințele idealului educațional și să asigure formarea unei viziuni interdisciplinare, favorizând înțelegerea profundă a realității.

Noile cunoștințe trebuie transmise, astfel încât să permită individului posibilitatea asimilării altora în etapele următoare. Acest proces reprezintă transferul, care după conținutul său se clasifică în: transfer specific (aplicarea celor învățate la rezolvarea sarcinilor asemănătoare cu cele învățate anterior) și transfer nespecific (rezolvarea unor sarcini ulterioare cu ajutorul ideilor generale sau al principiilor asimilate anterior).

Formarea intelectuală presupune stabilirea unor interacțiuni informație-subiect în vederea stimulării transformărilor și restructurărilor psihice.

Conținutul educației intelectuale vizează formarea concepției despre lume, formarea culturii generale și a culturii de specialitate.

Metodologia educației intelectuale cuprinde metodele și procedeele special adaptate interesului cognitiv, prin respectarea particularităților fiecărei vârste psihologice și sociale.

4.2. Educația morală

Educația morală este dimensiunea educației care are ca scop formarea profilului moral și al comportamentului socio-moral. Ființa umană nu se naște morală ci se formează în timp, ceea ce înseamnă că gândește și acționează în raport cu normele și regulile morale existente în societatea respectivă.

Morala este o formă a conștiinței sociale, care reflectă ansamblul concepțiilor, ideilor și principiilor (normelor) care călăuzesc și reglementează comportarea (conduita oamenilor) în relațiile personale, în familie, la locul de muncă și în societate, în general. Știința care studiază legile moralei este etica. Obiectivele educației morale sunt: formarea conștiinței morale și formarea conduitei morale.

Formarea conștiinței morale vizează formarea noțiunilor, judecăților, raționamentelor morale și integrarea acestora la nivelul convingerilor morale.

Formarea conduitei morale presupune formarea deprinderilor morale (componente automatizate ca răspuns la cerințe care se repetă în condiții relativ identice), formarea obișnuințelor morale (componente automatizate perfecționate prin intensificarea motivului intern al acțiunii), formarea atitudinilor morale, afective și motivaționale, care susțin energizarea acțiunii morale, formarea atitudinilor morale caracteriale care asigură integrarea obișnuințelor morale în structura personalității, ceea ce determină consecvența și coerența acțiunii și a conduitei morale.

Conținutul educației morale se concretizează în idealul moral, valorile, normele și regulile morale.

Idealul moral reprezintă nucleul oricărui sistem moral. Este o prefigurare a sensului general al comportamentului în funcție de imperativele sociale și reflectă caracteristicile comportamentale ale membrilor unei societăți.

Valorile morale reflectă anumite cerințe și exigențe generale ce se impun comportamentului uman în virtutea idealului moral. Cele mai semnificative valori morale

sunt atitudinea față de: democrație, muncă, libertate, onestitate, cinste, responsabilitate, eroism, cooperare, modestie etc.

Normele, preceptele și regulile morale sunt considerate ca fiind modele sau prototipuri de comportare morală, elaborate de societate și aplicabile unei situații date. Prin intermediul acestora individul își exteriorizează atitudinea sa morală în fapte și acțiuni concrete.

Deci, conținutul educației morale reflectă două coordonate definitorii care vizează raportarea omului la societate (educația moral-civică) și la sine (educația moral-individuală).

Metodologia educației morale include un ansamblu de metode și procedee: explicația morală, prelegerea morală, convorbirea morală, exemplul moral, analiza de caz, exercițiul moral, aprobarea morală, dezaprobarea morală.

4.3. Educația estetică

Educația estetică este dimensiunea educației care urmărește formarea calităților estetice, prin intermediul valorilor estetice, ale frumosului, din artă, societate și natură. Estetica este știința despre frumos, care studiază legile și categoriile frumosului. Arta este o componentă esențială a esteticii, care exprimă realitatea sub formă de imagini artistice (estetice), fiind o exprimare concret-senzorială tipică a creației estetice (pictură, sculptură, gravură, muzică, literatură, film, teatru, desen, dans etc.).

Design-ul exprimă, ca și estetica industrială, îmbinarea utilului, performanțelor și funcționalității, cu plăcutul, sensibilul, frumosul în crearea și comercializarea produselor materiale și reprezintă o condiție esențială a competitivității și desfacerii produselor în toate domeniile social-economice.

Categoriile educației estetice sunt:

- Idealul estetic exprimă modelul, prototipul estetic spre care năzuiește, aspiră să-l cultive și să-l finalizeze un artist, un individ, și o comunitate umană.
- Simțul estetic exprimă calitatea și capacitatea omului de a percepe și trăi frumosul, ca o atitudine și modalitate de comportament estetic.
- Gustul estetic exprimă calitatea și capacitatea omului de a iubi și aprecia frumosul sub raport cognitiv, afectiv și comportamental.
- Spiritul de creație estetică exprimă capacitatea și abilitatea de a imagina și crea frumosul.

Obiectivele educației estetice constau în: cultivarea gustului estetic, bazat pe integrarea percepției estetice, gândirii estetice, sensibilității estetice, motivației estetice; cultivarea capacității de (auto) evaluare estetică bazată pe integrarea gustului estetic la nivelul atitudinilor estetice; cultivarea capacității de integrare a atitudinii estetice la nivelul structurii caracteriale a personalității.

Conținutul educației estetice cuprinde activitățile de formare și dezvoltare a personalității prin intermediul valorilor frumosului existente la nivelul: artei (literatură, muzică, pictură, sculptură, arhitectură, teatru, cinema), societății (organizarea unor structuri sociale, relații, comportamente interumane), naturii (exemplul formelor de relief, armoniei și echilibrului unor fenomene naturale, spectacolul estetic al unor fenomene naturale etc.).

Metodologia educației estetice valorifică resursele existente în mediul școlar și extrașcolar prin:

- discipline școlare care contribuie la realizarea obiectivelor educației estetice prin ordinea și regularitatea definitorie a conținutului lor (matematică, biologie, chimie, informatică etc.);
- discipline școlare care contribuie la realizarea obiectivelor educației estetice prin specificul conținutului lor (literatură, filozofie, științe socio-umane, educație estetică etc.);
- activități de educație nonformală (cercuri și cluburi artistice și sportive: serbări, concursuri, excursii școlare tematice, vizionări de spectacole, expoziții, filme etc.).

4.4. Educația fizică

Educația fizică este dimensiunea educației care contribuie la formarea și dezvoltarea personalității prin asigurarea unei dezvoltări armonioase și sănătoase a organismului. Dictionul latin „mens sana in corpore sano” („minte sănătoasă în corp sănătos”) exprimă pe deplin importanța educației fizice.

Obiectivele educației fizice vizează consolidarea dezvoltării biologice a personalității umane și stimularea dezvoltării psihice a personalității umane.

Consolidarea dezvoltării biologice a personalității umane vizează: formarea deprinderilor și a capacităților motrice, definitivarea conduitei igienico-sanitare în condiții de normalitate și pentru corectarea unor deficiențe fizice, valorificarea capacităților speciale la nivelul activităților sportive. Stimularea dezvoltării psihice a personalității umane presupune: corelarea sarcinilor privind dezvoltarea biologică echilibrată cu sarcinile privind dezvoltarea psihică echilibrată, dezvoltarea atenției concentrate, spiritului de observație, gândirii flexibile, educarea voinței în condiții de competitivitate, cu numeroase obstacole interne și externe.

Conținutul educației fizice are particularități metodice distincte de la o etapă de vârstă la alta, pentru diferite genuri de activități și include un ansamblu de deprinderi și capacități specifice domeniului care vizează dezvoltarea armonioasă a organismului uman printr-un echilibru funcțional realizat practic între fizic și psihic.

Metodologia educației fizice cuprinde în general metode bazate pe acțiune: exercițiul, jocul, jocul cu roluri.

Educația fizică se află în interdependență cu celelalte dimensiuni ale educației întrucât asigură dezvoltarea și funcționarea sănătoasă a organismului uman, condiție pentru evoluția armonioasă a individului.

4.5. Educația tehnologică

Educația tehnologică este dimensiunea educației care contribuie la formarea și dezvoltarea personalității prin aplicarea rațională a cunoștințelor științifice în diferite domenii sociale, de natură economică, politică sau culturală.

Tehnologia vizează procesul de aplicare a cunoștințelor prin intermediul unor instrumente, metode, mijloace, norme utilizate mai ales, dar nu exclusiv în domeniul producției.

Obiectivele educației tehnologice vizează formarea și dezvoltarea capacităților de aplicare a cunoștințelor științifice în activitatea socială, formarea atitudinilor superioare față de activitățile umane fundamentale (învățarea, munca și creația); stimularea creativității tehnice.

Conținutul educației tehnologice din perspectiva formării și dezvoltării capacităților de aplicare a cunoștințelor are simultan un sens cognitiv (formarea și dezvoltarea gândirii tehnologice), afectiv (a atitudinii superioare față de activitățile practice), psihomotoriu (a abilităților de acțiune practică).

Metodologia educației tehnologice cuprinde: metode și procedee specifice educației tehnologice (disciplina de învățământ); metode și procedee specifice unor profiluri de studiu (învățământ secundar liceal); metode și procedee specifice unor specializări (învățământ secundar profesional); metode și procedee specifice procesului de specializare (învățământ superior); metode și procedee specifice instruirii permanente; metode și procedee specifice de orientare socială, școlară și profesională.

4.6. Educația profesională

Educația profesională este dimensiunea educației care contribuie la formarea și dezvoltarea personalității prin activitatea de pregătire a tinerei generații pentru o profesie sau meserie, într-un anumit domeniu al vieții social-economice: industrie, agricultură, învățământ, sănătate, cultură etc.

Obiectivele educației profesionale vizează formarea și dezvoltarea capacităților și aptitudinilor profesionale, formarea și dezvoltarea dragostei față de profesia aleasă, educarea spiritului de deontologie (etică) profesională, educația economico-profesională, managerială și însușirea limbajului informațional.

Conținutul educației profesionale vizează cultura de profil care prelungește cultura generală pe domenii de studii/cunoaștere, determinată de evoluția structurală a personalității umane, cultura de specialitate/profesională care lărgeste și aprofundează cultura de profil la nivelul unor structuri proiectate și realizate conform unor obiective specifice în învățământul secundar profesional și în învățământul superior.

Metodologia educației profesionale cuprinde metodele și procedeele utilizate în vederea realizării scopurilor și obiectivelor educației profesionale și anume metode și procedee specifice de orientare socială, școlară și profesională.

5. SISTEMUL DE ÎNVĂȚĂMÂNT DIN ROMÂNIA

5.1. Conceptul de sistem de învățământ

5.2. Funcțiile sistemului de învățământ

5.3. Principiile sistemului de învățământ

5.4. Structura sistemului de învățământ din România

5.5. Tendințe de evoluție a sistemului de învățământ românesc

1. Conceptul de sistem de învățământ

Dezvoltarea societății în general și cea a învățământului și educației în special au determinat constituirea treptată, în fiecare țară a unui sistem de învățământ.

Sistemul de învățământ reprezintă subsistemul principal al sistemului de educație și cuprinde ansamblul instituțiilor specializate în organizarea și desfășurarea educației și instruirii prin conținuturi și metodologii specifice. Sistemul de învățământ este conceput și organizat pe baza unor principii educaționale generale. Sistemul de învățământ are o structură internă, cu instituții ierarhizate între care există anumite relații.

2. Funcțiile sistemului de învățământ

Sistemul de învățământ realizează anumite funcții educaționale (Bontaș, 2001, p. 265):

Funcția instructiv-educativă, informativ-formativă prin a cărei realizare se urmărește formarea omului ca „homo cogitans” (omul care gândește), adică dobândirea de către acesta a culturii generale, a culturii profesionale și de specialitate, a concepției despre lume și viață.

Funcția praxiologică vizează aplicarea cunoștințelor în practică, care-l formează pe om ca „homo faber” (omul care muncește și creează).

Funcția axiologică care urmărește formarea omului ca „homo estimans”, adică capabil să valorifice, să aprecieze și să evalueze adevăratele valori materiale și spirituale.

Toate aceste funcții au ca orientare formarea și dezvoltarea personalității umane în concordanță cu idealul educațional bazat pe tradițiile umaniste, pe valorile democrației și pe aspirațiile societății românești, europene și mondiale.

3. Principiile sistemului de învățământ

Principiile sistemului de învățământ reprezintă ansamblul normelor sau legităților educaționale care asigură orientarea, organizarea și funcționarea eficientă a instituțiilor de învățământ.

Principalele principii care stau la baza organizării și funcționării sistemului de învățământ sunt:

Principiul asigurării și garantării dreptului la învățătură presupune asigurarea dreptului la învățătură a tuturor cetățenilor din România, fără nici o discriminare.

Principiul organizării învățământului de stat, a învățământului particular și confesional

Cea mai mare parte a învățământului din România este organizată de către stat. Persoanele particulare, anumite organizații, asociații, cu avizul Consiliului Național de Evaluare și Acreditare Academică - CNEAA, pot organiza învățământ particular de toate gradele.

Culte pot organiza învățământ confesional de diferite niveluri pentru pregătirea personalului de cult, cu avizul Departamentului pentru culte și al Ministerului Educației și Cercetării.

Principiul desfășurării învățământului de toate gradele în limba română, dar și în limba minorităților naționale și într-o limbă de circulație internațională

În România, învățământul de toate gradele se desfășoară în limba română, ca limbă oficială de stat, obligatorie pentru toți cetățenii români, indiferent de naționalitate. Pe lângă aceasta, potrivit legii se asigură studiile și instruirea și în limbile minorităților naționale, precum și în limbile de circulație internațională.

Principiul învățământului bazat pe libertatea conștiinței presupune manifestarea spiritului de toleranță, de înțelegere și respect reciproc, în așa fel încât nimeni să nu fie constrâns la o credință religioasă contrară convingerilor sale. Învățământul asigură atât pregătirea tinerilor în pas cu noile cuceriri ale științei, tehnicii și culturii, cât și educația lor religioasă.

Principiul învățământului general și obligatoriu

În România, începând cu anul școlar 2004-2005, legea asigură un învățământ obligatoriu de 10 ani, care cuprinde învățământ primar (clasele I-IV) și învățământul secundar inferior (clasele V-X).

Principiul învățământului de stat gratuit

Pentru a se realiza absolvirea învățământului general și obligatoriu de 10 ani, statul asigură gratuitatea acestora. Statul asigură diverse facilități pentru toate gradele de învățământ. În ultima perioadă de timp în învățământul superior, pe lângă locurile subvenționate de la buget, există și locuri cu taxă, numărul acestora din urmă fiind la multe facultăți mai mare decât numărul locurilor fără taxă.

Principiul unității și diversității învățământului

Prin intermediul planurilor de învățământ, a programelor școlare se asigură un caracter unitar învățământului din România. Tipurile, profilele și specializările oferă șansa alegerii școlii și a profesiei în concordanță cu capacitățile, aptitudinile și cu aspirațiile fiecăruia.

Principiul accesului larg și democratic în învățământ

Pentru primii 10 ani, învățământul este general și obligatoriu. La celelalte niveluri, fiecare tânăr are accesul și dreptul de a concura pe un număr de locuri.

Principiul conducerii și autonomiei

Învățământul preuniversitar de stat este coordonat de Ministerul Educației și Cercetării prin Inspectoratele Școlare Județene, în colaborare cu alte ministere, organisme beneficiare și organele puterii locale, în condițiile descentralizării școlare.

Învățământul superior dispune de autonomie universitară. Drepturile autonomiei universitare sunt stabilite în Carta universitară, elaborată de fiecare instituție de învățământ superior, conform legii.

Ministerul Educației și Cercetării cooperează cu mai multe organisme consultative: (Consiliul Național de Evaluare și Acreditare Academică-CNEAA; Consiliul Național de Atestare a Titlurilor, Diplomelor și Certificatelor Universitare; Consiliul Național al Cercetării Științifice din Învățământul Superior; Consiliul Național al Rectorilor).

4. Structura sistemului de învățământ din România

Învățământul din România are următoarea structură:

1. Învățământul preșcolar: grupa mică; grupa mijlocie; grupa mare; grupa pregătitoare.
2. Învățământul general obligatoriu: primar; secundar inferior (gimnaziu).
3. Învățământul secundar superior: liceu; școala profesională; școala de ucenici.
4. Învățământul post-liceal
5. Învățământul superior: de scurtă durată; de lungă durată;
6. Învățământul post-universitar
7. Alte forme de educație: educația permanentă; învățământul deschis (la distanță); învățământul particular; învățământul pentru minorități; învățământul special.

1. Învățământul preșcolar

Copiii cu vârstele cuprinse între 3-7 ani se pot înscrie în grădinițele cu program normal, prelungit sau săptămânal. Învățământul preșcolar se desfășoară pe următoarele niveluri: grupa mică, mijlocie, mare și pregătitoare, conform vârstei și abilităților copiilor.

2. Învățământul general obligatoriu este de 10 clase

Vârsta de debut a școlarității este la 7 ani (6 ani la cererea părinților). Teoretic, vârsta de încheiere a învățământului general obligatoriu este de 16 ani.

Învățământul primar (clasele I-IV) funcționează numai ca învățământ de zi. Achiziționarea fundamentelor culturii generale reprezintă scopul principal al curriculum-ului de la acest nivel.

Învățământul secundar inferior (gimnaziu) (clasele V-VIII) funcționează, în general, ca învățământ de zi; în mod excepțional, se organizează cursuri serale sau fără frecvență, pentru persoanele care au depășit cu mai mult de 2 ani vârsta corespunzătoare clasei.

Planul de învățământ cuprinde ariile curriculare: limbă și comunicare, matematică și științe, om și societate, arte, educație fizică și sport, tehnologii, consiliere și orientare. Acest nivel se încheie cu susținerea unui examen și obținerea certificatului de capacitate, care permite înscrierea la concursul de admitere în învățământul secundar superior.

3. Învățământul secundar superior cuprinde: licee, școli profesionale și școli de ucenici. Admiterea în fiecare dintre aceste niveluri se realizează prin concurs.

Liceele organizează cursuri de zi, cu durata de 4 ani (clasele IX-XII) și cursuri serale sau fără frecvență, cu durata de 5 ani (clasele X-XIII). Studiile liceale se încheie cu un

examen național de bacalaureat (diversificat în funcție de profilul liceului și opțiunea elevului), care permite obținerea diplomei de bacalaureat. Pe baza acesteia, elevii indiferent de profilul frecventat se pot înscrie la concursul de admitere în învățământul superior. Pe lângă diploma de bacalaureat, liceele eliberează și un atestat profesional care facilitează integrarea în muncă a absolvenților. Obținerea atestatului profesional presupune susținerea unui examen la disciplina de profil, a unei probe practice și a unei lucrări de specialitate. Dobândirea atestatului profesional nu este condiționată de promovarea examenului de bacalaureat.

Studiile profesionale organizează cursuri de zi și serale cu durata de 2-4 ani, în funcție de profilul și complexitatea pregătirii. În școlile profesionale se pot înscrie absolvenți de gimnaziu cu certificat de capacitate. Admiterea presupune susținerea unor probe stabilite de unitățile de învățământ. Cursurile se încheie cu examen de absolvire și obținerea unei diplome, care atestă pregătirea de muncitor calificat în meseria respectivă. Cursanții și absolvenții școlilor profesionale pot frecventa învățământul liceal, după susținerea concursului de admitere pentru acest nivel de studii. Școlile profesionale organizează, la cererea agenților economici și a instituțiilor publice sau particulare, pe bază de contract cursuri de (re) calificare profesională.

Școlile de ucenici funcționează în cadrul școlilor profesionale. Durata studiilor (preponderent practice) este de 1-3 ani, în funcție de complexitatea meseriei. Admiterea se face prin testări specifice meseriei. Se pot înscrie absolvenți de gimnaziu, cu sau fără certificat de capacitate. Cursurile se încheie cu examen de absolvire și obținerea unei diplome care atestă pregătirea de muncitor calificat. Absolvenții școlilor de ucenici care au obținut la terminarea gimnaziului certificatul de capacitate pot frecventa învățământul liceal, după susținerea concursului de admitere pentru acest nivel de studii.

4. Învățământul post-liceal este organizat de Ministerul Educației și Cercetării, din proprie inițiativă sau la cererea agenților economici. Durata pregătirii este de 1-3 ani, în funcție de complexitatea profesiei. Nomenclatorul specializărilor se stabilește de Ministerul Educației și Cercetării împreună cu Ministerul Muncii și Solidarității Sociale. Persoanele juridice care solicită organizarea unei școli post-liceale sau școlarizarea în cadrul acestui tip de învățământ asigură finanțarea prin contract cu MEC. Fac excepție școlile sanitare post-liceale de stat, care sunt finanțate de MEC. Școlile de maiștri sunt școli post-liceale. Admiterea în învățământul post-liceal se face prin concurs. Au dreptul să se înscrie absolvenți de liceu, cu sau fără diplomă de bacalaureat, aceasta fiind solicitată, însă, în cazul școlilor sanitare post-liceale.

5. Învățământul superior se organizează în noua formulă, astfel: învățământ superior de 3 ani, urmat de masterat de 2 ani. În ultima perioadă învățământul superior era organizat pe două niveluri:

Învățământul superior de scurtă durată era organizat în colegii universitare, în cadrul instituțiilor de învățământ universitar de lungă durată și cuprinde profilurile: universitar, tehnic, economic, medical, sportiv. Studiile superioare de scurtă durată se încheiau cu un examen de absolvire și obținerea diplomei ce specifică specializarea dobândită.

Absolvenții cu diplomă ai colegiilor universitare pot continua studiile în învățământul superior de lungă durată, după un concurs de admitere, în cadrul profilului studiat inițial sau apropiat. Cei admiși, după examene de diferență, sunt înscriși în anul III al învățământului superior de lungă durată.

Învățământul superior de lungă durată cuprinde următoarele profiluri de studiu: universitar și pedagogic, tehnic, agricol, economic, medico-farmaceutic, juridic, artistic. Studiile universitare de lungă durată se finalizează cu un examen de licență și obținerea titlului de licențiat în profilul și specializarea urmată. Absolvenții cu diplomă de licență pot urma o a doua specializare universitară, fără concurs de admitere, însă în regim cu taxă.

6. Învățământul post-universitar asigură specializarea în domeniu sau extinderea și perfecționarea pregătirii atestate prin diploma de licență sau de absolvire. Admiterea în învățământul post-universitar se face prin concurs - pentru master, doctorat și studii academice post-universitare, sau la cerere - pentru studii de specializare și cursuri de perfecționare.

Educația permanentă este o formă de instruire pusă la dispoziția adulților de Ministerul Educației și Cercetării în colaborare cu alte ministere, cu mass-media și cu alte organisme interesate. Pentru a facilita accesul la știință și cultură a tuturor cetățenilor, indiferent de vârstă, Ministerul Educației și Cercetării poate să acorde sprijin de specialitate celor care organizează programe de asistență a adulților, cursuri de pregătire și perfecționare profesională. În condițiile colaborării Ministerului Educației și Cercetării cu Ministerul Muncii și Solidarității Sociale, cursurile sunt atestate de Ministerul Educației și Cercetării. Dacă programele cursurilor sunt avizate de Ministerul Educației și Cercetării la finalizarea lor se acordă certificate de calificare profesională.

Învățământul deschis (la distanță) este o formă de instruire a adulților care utilizează tehnologii moderne de comunicare și de transmitere a informației. Instituțiile și rețelele de învățământ de acest tip pot fi organizate cu aprobarea Ministerului Educației și Cercetării, iar cheltuielile sunt suportate de instituțiile respective și de beneficiarii serviciilor lor.

Alternativa particulară în domeniul educației este cel mai bine reprezentată la nivelul învățământului superior, unde predomină domeniile: juridic, economic, universitar-pedagogic.

Învățământul pentru minorități este organizat pentru persoanele aparținând minorităților naționale care au dreptul să studieze și să se instruiască în limba maternă la toate nivelurile și formele de învățământ. În învățământul de stat profesional, liceal (tehnic, economic, administrativ, agricol, silvic, agromontan) și postliceal, pregătirea de specialitate se face în limba română asigurându-se, în funcție de posibilități, însușirea terminologiei de specialitate și în limba maternă. În învățământul universitar de stat se pot organiza grupe și secții cu predare în limba maternă pentru pregătirea personalului necesar în activitatea didactică și cultural-artistică. În învățământul de toate gradele, concursurile de admitere și examenele de absolvire se susțin în limba română, cu excepția școlilor, claselor și specializărilor la care predarea se face în limba maternă, cu personal didactic și manuale corespunzătoare.

Învățământul special se organizează pentru preșcolarii și elevii cu dizabilități psihice, senzoriale, motorii etc. în scopul instruirii și educării, recuperării și integrării lor sociale. Învățământul special dispune de planuri, programe analitice, manuale și metodologii didactice elaborate în funcție de tipul și gradul dizabilității. Rețeaua de unități cuprinde: grădinițe, școli primare, școli gimnaziale, școli profesionale, licee și școli post-liceale.

5. Tendințe de evoluție a sistemului de învățământ românesc

Dinamica vieții sociale, economice, politice, culturale impune cu necesitate schimbări în sistemul educațional. Cele mai ample schimbări s-au derulat în implementarea reformei din sectorul educațional. Reforma învățământului presupune schimbări globale ale structurilor, instituțiilor și cadrului de organizare conform noilor finalități și noului model al educației. De asemenea, reforma învățământului presupune o nouă politică a educației și o strategie de operaționalizare a acestei politici.

Reforma învățământului în România a apărut după schimbările din 1989. Pe parcursul acestor ani schimbările promovate de reformă nu s-au realizat cu același ritm și intensitate. Mulți specialiști susțin că adevărata reformă a început din 1997. Între anii 1998-2001 și până în prezent se derulează reforma avansată a educației.

Principalele direcții în reforma sistemului de învățământ din România sunt:

- reforma curriculară și compatibilitatea europeană a competențelor;
- accentuarea caracterului formativ al învățământului;
- crearea unor relații de colaborare mai eficiente între școli, licee și universități;
- crearea și dezvoltarea relațiilor de colaborare dintre instituțiile de învățământ și unele instituții productive, culturale etc.;
- îmbunătățirea infrastructurii și informatizarea sistemului de învățământ;
- reforma managementului școlar și academic prin descentralizarea și crearea autonomiei instituționale a unităților de învățământ;
- extinderea colaborărilor internaționale.

Toate aceste direcții demonstrează schimbarea globală a structurilor instituțiilor și cadrului de organizare în concordanță cu noile finalități ale educației.

Principalele obstacole ce intervin în derularea reformei învățământului din România sunt cele legate de resursele financiare (procentul din P.I.B.- procentul intern brut – alocat educației fiind de 4 %) și cele legate de mentalitate (regimul comunist are urmări deosebit de pronunțate în ceea ce privește mentalitatea populației: rigiditate la schimbare, superficialitate, corupție etc.).

Prezentăm în continuare unele schimbări importante care s-au realizat în învățământul românesc, la diferite niveluri ca urmare a derulării procesului de reformă.

În sectorul finanțării învățământului s-a realizat trecerea de la etatism la sistemul modern al finanțării din surse multiple (buget central, buget local, fonduri speciale ale învățământului, venituri proprii, granturi naționale și internaționale, contribuții ale comunităților locale etc.).

Un fapt important în domeniul schimbărilor legislative îl constituie modificarea Legii învățământului (1999).

Reforma curriculară s-a extins substanțial în 1999:

- S-a aplicat Noul Curriculum Național;
- Programele școlare au fost reelaborate în totalitate;
- Elaborarea și tipărirea manualelor pentru licee au fost trecute, pentru prima oară în țara noastră, în seama pieței libere;
- Structura anului școlar academic a fost trecută complet în decizia autonomă a universităților;

- Evaluarea cunoștințelor elevilor a continuat modernizarea ca efect al acțiunilor Serviciului Național de Evaluare și Examinare (1998);
- Învățământul preuniversitar privat a intrat în formele moderne de autorizare și acreditare, prin înființarea, prin lege, a Comisiei Naționale de Acreditare a Învățământului Preuniversitar;
- S-a creat rețeaua națională a colegiilor universitare de institutori și rețeaua națională a colegiilor universitare medicale;
- S-au creat structurile moderne ale învățământului postuniversitar iar doctoratul a căpătat o reglementare modernă, compatibilă cu sistemul internațional;
- S-a creat sistemul pregătirii licenței în învățământul la distanță etc.

În procesul integrării europene și al globalizării, sistemul de învățământ românesc este deschis relațiilor cu organisme internaționale de educație și relațiilor cu sistemele de învățământ din alte țări. Acest fapt se concretizează prin participarea țării noastre la realizarea unor programe educaționale internaționale precum Phare, Tempus, Socrates etc.

Bibliografie:

- Bocoș, M., (2003), *Teoria și practica cercetării în pedagogie*, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca.
- Bontaș, I., (2001), *Pedagogie*, Editura All, București.
- Cosmovici, A., (1996), *Psihologie generală*, Editura Polirom, Iași.
- Cozma, T., (coord.), (2001), *O nouă provocare pentru educație: interculturalitatea*, Editura Polirom, Iași.
- Cristea, S., (1996), *Managementul organizației școlare*, Editura Didactică și Pedagogică, București.
- Cristea, S., (2000), *Dicționar de pedagogie*, Editura Litera. Litera Internațional, Chișinău-București.
- Cucoș, C., (1998), *Pedagogie*, Editura Polirom, Iași.
- Cucoș, C., (2002), *Pedagogie*, Editura Polirom, Iași.
- * * * (1998), *Drepturile copilului și tânărului*, Institutul Român pentru Drepturile Omului, București.
- Ionescu, M., Bocoș, M., (2001), *Cercetarea pedagogică și inovația în învățământ în „Pedagogie. Suporturi pentru formarea profesorilor”*, M. Ionescu, V. Chiș, (coord.), Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
- Jinga, I., Istrate, E. (coord.), (2001), *Manual de pedagogie*, Editura All Educational, București.
- Lăscuș V., Mara, D., Crișan, L., Moldovan, D., (2004), *Dezvoltarea somatică și psihică a copilului instituționalizat*, Editura Psihomedica, Sibiu.
- * * * *Legea Învățământului*, nr.84/1995 respectiv 151/1999.

- Macavei, E., (1997), *Pedagogie*, Editura Didactică și Pedagogică, București.
- Marga, A., (1999), *Schimbări majore în învățământ* – (site-ul:<http://www.Edu.ro/sch99.htm>).
- Nicola, I., (2000), *Tratat de pedagogie școlară*, Editura Aramis, București.
- Ștefan, M., (2001), *Educația extracurriculară*, Editura Pro Humanitate, București.
- Toma, S., (1983), *Autoeducația. Sens și devenire*, Editura Științifică și Enciclopedică, București.
- Văideanu, G., (1988), *Educația la frontiera dintre milenii*, Editura Politică, București.